Ви не бачили маленьку Марію?

Історія однієї загубленої картини, маленької дівчинки і десяти років пошуків.

Прага, 2016

У 2016 році я вперше — і поки що єдиний раз — поїхала до Праги. Відтоді минуло десять років, спогади розмилися, тож деталей у цій історії буде небагато.

Я гуляла старим центром як звичайна туристка й побачила афішу виставки середньовічних ікон — принаймні так я прочитала її своєю ламаною чеською. Музей, здається, містився в стінах монастиря святої Анежки Чеської.

Чесно кажучи, зайшла я туди не з любові до іконопису, а тому, що змерзла. Я не християнка і не вірю в ікони. Я шаную вчення Ісуса з Назарета, але вдома в мене немає жодної ікони. Іконопис мене цікавить як частина історії мистецтва, яку я вивчала в університеті.

Тож усе зійшлося: холод, цікавість і університетський курс. Я не йшла по просвітлення, не шукала Бога і не збиралася назавжди нести в собі цю експозицію як святиню. Тому моя розповідь така скупа на деталі.

Я купила квиток і пішла залами. З собою мала телефон і фотоапарат — і в обох сідав заряд.

На моє нерелігійне здивування, виставка почала мені подобатися, а історик мистецтва в мені був у захваті. Особливо запам'яталася дерев'яна статуя Богоматері з немовлям Ісусом на руках — верхи на леві. Я одразу згадала індійську богиню Дургу.

Мене захопило й надихнуло, як середньовічні майстри ламали перспективу, як виділяли головне, збільшуючи чи зменшуючи фігури, як різними фактурами робили простір об'ємним. Я йшла від зали до зали, фотографувала, роздивлялася — і провела там значно більше часу, ніж планувала.

Дівчинка з окрайцем хліба

А потім, здається, у самому кінці виставки, глибоко в одній із зал, сталося те, що я намагаюся осягнути всі ці роки. Сталося творче, естетичне диво. А можливо, і божественне.

Замість звичних канонічних ікон на мене дивилася маленька дівчинка. Не з ікони — скоріше з картини.

Я зупинилася, і на мить здалося, що світ розпався на атоми й знову зібрався. Мене наче струмом пронизало — і пішло в землю.

На мене дивилася блакитноока дівчинка років дванадцяти. Розкуйовджене волосся, хусточка, позаду — здається, пустеля і навіть пустельний вітер. У руці — шматок хліба.

Вона була така жива, що я заклякла, ніби побачила справжню дитину. Це не була ікона, до яких ми звикли: не застиглий каноном простір, не скуті обмеженнями образи. Це була жива дитина! Вона йшла прямо на мене, наче сусідська дівчинка, яку я щодня бачу в нашому провулку. Наче я її знаю.

Я опустила очі на підпис і прочитала: **Марія Єгипетська**.

На той час і телефон, і фотоапарат уже розрядилися. І я зробила те, про що шкодую всі ці роки: просто пішла з виставки.

Зустріла таке диво — і залишила його там.

Мені не спало на думку попросити працівників музею поставити телефон на зарядку. Я не повернулася наступного дня. Невдовзі довелося терміново їхати в Україну через сімейні обставини, а власні справи на два роки цілком мене поглинули. Про картину я забула.

Спогад, що повертається

Через два роки вона раптом згадалася — так, як приходить інсайт чи прозріння, ніби щось особливе торкнулося душі. Блимнула в пам'яті й зникла, витіснена буденними справами.

Минув рік — і знову «стук-стук»: дівчинка в пустелі. Ще рік — і знову. Так вона повертається до мене раз на рік.

Щоразу, коли Марія «приходить», я продовжую її шукати. Спершу обшукала весь інтернет — марно. Потім звернулася до штучного інтелекту, до трьох різних, — і теж безрезультатно. Зрештою я вирішила: колись просто поїду до Праги, прийду в той музей і спитаю: «Ви не бачили маленьку Марію? Бо я її загубила».

А між тим, в ході пошуку, я дізналася хто вона взагалі, ця Марія Єгипетська?

Хто така Марія Єгипетська

Приблизно у 2020 році я вперше почала читати про неї. Я дізналася, що це християнська свята: колишня блудниця, яка навернулася до віри, покаялася і решту життя провела в пустелі, в молитві, живлячись лише маленькими шматочками хліба.

Житіє розповідає її історію суворо за каноном. Жила — наче й не жила, потім стала блудницею, «нечистою». Попливла до Єрусалима разом із тими, з ким і віддавалася плотським утіхам. Хотіла увійти до храму Гробу Господнього, але якась пречиста сила не пустила її, «брудну», всередину. Тоді Марія прийняла Христа, зреклася колишнього життя, сповідалася, пішла в пустелю і прожила там до кінця своїх днів.

У житії йдеться про гріховність, нечистоту, осквернення тіла. Це не мої слова — така мова самого житійного тексту.

А тепер подивіться на канонічні ікони Марії Єгипетської. Як на мене, тут хочеться сісти й заплакати. Її пишуть із виступаючими ребрами, наче в'язню концтабору, з ликом, на який страшно дивитися, — безликою, неживою. Настільки прісною, що навіть просфора має більше смаку, ніж ці зображення.

А та маленька Марія, яку бачила я, — **жива**. Жива не лише на картині: здається, вона й досі жива десь там, в Александрії. Ця картина — **наче портал у часі**, і невідомий художник, який її написав, цей портал створив.

Дитина, яку ми загубили

Я дивлюся на маленьку Марію з окрайцем хліба й думаю: зачекайте! Їй було років дванадцять, коли я бачила її востаннє. Вона бігала з іншими дітьми — не як грішниця, а як дитина. Можливо, мама послала її по хліб, і вона жувала його просто посеред гри.

Я бачила її як свою сусідку, як знайому дівчинку з околиць Александрії. Ось вона щойно йшла на мене, і ми зустрілися очима...

А потім я її загубила. І наступного разу побачила вже блудницею.

Чому ми так багато говоримо про її нечистоту й так мало — про те, що сталося з цією дитиною?

Розумієте, якою живою показав Марію той невідомий митець? Він показав не повію. Він показав маленьку дівчинку, яку ми **загубили**…

Тому для мене ця картина не про святу, яка була «брудною» і яку чиста сила не пустила до храму. Для мене це історія про те, якою світлою і легкою була маленька Марія — і як суспільство її загубило. А потім ми побачили її повією.

Це історія і про ставлення до таких жінок узагалі. Кожна з них колись була маленькою дівчинкою, яку загубили.

І це страшна історія нашого світу. Ось я щойно бачила маленьку Марію — вона була тут, із хлібом у руці. А потім — прірва без пам'яті, уваги й любові. І вона вже повія. Вже та, кого називають грішною. Вже та, кого, можливо, якась сила в ній самій не пускає до Храму.

Хоча хто-хто, а сам Спаситель її би впустив.

Ікона для тих, хто шукає

Ось чому ця картина тепер «ходить за мною» — чи то я ходжу за нею. Я шукаю маленьку Марію. Ви її не бачили? Їй було років дванадцять. І я її загубила.

Мені здається, мій пошук уособлює ширший пошук загублених душ. Сам цей пошук говорить про те, що загубило людство: маленьку Марію на околицях Александрії. Маленьку дівочу душу.

Я не богослов і не теолог, не духовна наставниця. Та я наважуся винести цей образ на люди. Це буде єдина ікона, яку я для себе залишу на цей час і яку покажу людям. Якщо ви, як і я, відчули сенс у цих мандрах, можливо, це і ваша ікона. І ваш пошук. Можливо, для віруючих саме ця маленька дівчинка стане провідницею світом загублених. Для мене вона саме така.

Картина того невідомого художника ставить нам питання: а ви бачили маленьку Марію Єгипетську? Подивіться — вона не канонічна свята. Вона — дитина! Дитина, яку загубили. Яка якось вижила, але стала повією. Колись це була дитина.

Тож як моряки тримають ікону святого Миколая, а мандрівники — святого Христофора, я залишаю тут картину-ікону Марії Єгипетської. Маленьку дівчинку — живу, з блакитними (мабуть, коптськими) очима, серед пісків.

Хай вона буде для тих, хто шукає загублених. Для тих, кого загубили, і для тих, хто загубився сам. Для всіх, кому потрібна дорога. І хай для тих, кому не близькі канонічні ікони, провідником буде не висохлий образ, а ця маленька дівчинка — очима середньовічного митця.

Пошук триває

Здається, я наближаюся до зустрічі з картиною.

Разом зі штучним інтелектом я написала чеською листи до архіву празьких музеїв і безпосередньо до організатора тієї виставки. А ще попросила подругу сходити в музей і спитати: «Ви не бачили тут маленьку Марію Єгипетську?» :)

Я припускаю, що картину додали до експозиції з музейного сховища. Вона не була схожа на канонічні ікони: «не свята», не іконопис, не іконостас. Можливо, тому її немає ні в описах, ні серед фотографій виставки. А можливо, я просто шукаю не там.

Якщо ці дві дороги нікуди не приведуть, я поїду до Праги сама, щойно буде змога. І шукатиму знову і знову, доки не знайду. А коли знайду — покажу її всім.

Я шукаю маленьку Марію, яку загубили багато століть тому. І хочу вірити, що, поки я її шукаю, десь у світі не загубиться інша маленька дівчинка — та, яку ще не пізно вберегти.

Додайте музику — і подзвоніть адвокату!

Instagram та Facebook варто повчитися у фінансових брокерів — попереджати про фінансові ризики.

Кожен фінансовий брокер — чи то ліцензований у США, чи у Великій Британії, чи навіть на Каймановых Островах — зобов'язаний дотримуватися вимог своєї юрисдикції щодо інформування клієнтів **про фінансові ризики.**

Від брокерів із найсуворішим регулюванням до компаній, що працюють у менш вимогливих юрисдикціях, принцип залишається тим самим: клієнт повинен знати, що торгівля фінансовими інструментами може призвести до збитків.

Увага! Ви можете втратити гроші!

Це нормальна практика попередження людей про ризики. Як на мене, це, загалом, практика совісті.

Перед реєстрацією, у договорі або безпосередньо на сайті, на помітному для користувача місці, розміщується попередження:

«**Увага! Торгівля на фінансових ринках пов'язана з ризиком фінансових втрат».**

Людину попередили. Вона знає про можливі наслідки й може ухвалювати рішення усвідомлено.

Брокер попередив клієнта про можливі фінансові втрати. Ніхто не змушував людину відкривати торговий рахунок чи виходити на фінансовий ринок. Клієнт ознайомився з ризиками, погодився з умовами й ухвалив рішення самостійно.

Відтепер звичайні ринкові збитки, які виникають унаслідок його торгових рішень, — це його власний ризик. Звісно, попередження не звільняє брокера від відповідальності за порушення законодавства чи власних зобов'язань. Але головний принцип зрозумілий: **людину попередили про ризик до того, як вона прийняла своє торгове рішення.**

І так, не дуже приємно читати попередження про ризики, оформлене таким чином, щоб користувач його обов'язково помітив. **Але це чесно. Це законно. Це правильно.**

І саме цього, на мою думку, компанії Meta — власниці Facebook та Instagram — варто повчитися у фінансових брокерів.

І ось чому.

Реальні випадки фінансових претензій та судових позовів за використання музики в Instagram

1. Німеччина, 2026 рік. Автомобіль і 28 вподобань

Уявіть собі продавця вживаних автомобілів, який опублікував в Instagram звичайний рекламний ролик. Показав автомобіль, указав рік випуску, пробіг, комплектацію. На фоні звучала композиція *Tiki Tiki – Slowed* виконавця QMIIR.

Відео опублікували у квітні 2026 року. На момент фіксації воно набрало лише **28 вподобань і жодного коментаря**.

А 22 вересня продавець отримав адвокатську претензію на **6 866,90 євро**.

Із цієї суми 5 280 євро становила заявлена компенсація за використання музики, а решта — витрати на юридичні послуги та фіксацію порушення.

Важливе уточнення: це була досудова вимога правовласника, а не сума, присуджена судом. Обґрунтованість усіх заявлених витрат залишалася предметом юридичної оцінки.

Проте сам випадок показовий: навіть кілька десятків лайків не гарантують відсутності фінансових претензій.

2. Швеція, 2024 рік. П'ятнадцять секунд ABBA

А ось випадок, який уже завершився судовим рішенням.

Шведська інфлюенсерка Катрін Зітом'єрська використала 15 секунд композиції ABBA *The Winner Takes It All* в Instagram-рілзі, що рекламував **продукцію її компанії Clean Eating.**

Зверніть увагу на обставини: акаунт був особистим, композицію обрали безпосередньо з музичної бібліотеки Instagram, а відео залишалося доступним лише 15 днів.

Але суд установив, що використання музики мало комерційну мету й не було дозволене відповідною ліцензією.

20 червня 2024 року шведський суд зобов'язав компанію, **продукцію якої інфлюенсерка рекламувала у своєму особистому Instagram-акаунті, виплатити правовласникам композиції ABBA загалом 200 000 шведських крон компенсації, а також відшкодувати судові витрати.**

Додатково компанія інфлюенсерки мала відшкодувати судові витрати правовласників — 474 000 крон.

Разом — 674 000 шведських крон, або приблизно 64 200 доларів США за курсом на 20 червня 2024 року.

Ідеться про цивільну компенсацію та судові витрати, а не про кримінальний штраф.

Отже, навіть використання невеликого фрагмента композиції **з бібліотеки самої платформи** не гарантує захисту, якщо музика супроводжує комерційну рекламу.

3. Німеччина, 2026 рік. Мотиваційний рілз за 6 386,90 євро

У вересні 2026 року німецька юридична фірма повідомила про претензію до індивідуальної підприємиці через один Instagram-рілз.

Жінка опублікувала відео з особистим мотиваційним текстом, використавши як музичний супровід композицію *I'm Not What Happened To Me* гурту Good Vibes Tribe.

Музику вона обрала безпосередньо з бібліотеки Instagram.

Відео було опубліковане у грудні 2025 року. А через дев'ять місяців надійшла адвокатська

претензія на 6 386,90 євро.

Проблема полягала в тому, що рілз був розміщений у бізнес-профілі. Правовласник розцінив використання композиції як комерційне й заявив вимогу про компенсацію та відшкодування супутніх витрат.

Важливо: це досудова вимога, а не сума, присуджена судом. **Чи було порушення остаточно доведене, з доступного опису невідомо.**

І виникає важливе питання: **чи усвідомлювала користувачка, що музика, яку Instagram сам пропонує для рілзів, може вимагати окремої ліцензії через характер її профілю?**

У всіх трьох випадках користувачі зіткнулися з фінансовими претензіями через використання музики, **доступ до якої надають соціальні мережі.**

Виникає головне питання: **чи були ці люди завчасно й зрозуміло попереджені, що використання музики з бібліотеки платформи має обмеження, а їх порушення може призвести до судових позовів і вимог грошової компенсації?**

Адже справа не просто в тому, що музика захищена авторським правом. Справа в тому, що **доступність композиції в Instagram чи Facebook ще не означає дозволу використовувати її для будь-якої мети.**

Розберемося, у чому тут справа.

Коли ми реєструємося в Instagram, Threads чи Facebook, нам і на думку не спадає, що через використання музики, **яку пропонує бібліотека самої соціальної мережі,** до нас можуть подати судовий позов із вимогою компенсації на тисячі доларів.

Адже перед нами зручна кнопка «Додати музику». Обирай, публікуй, насолоджуйся!

Але де помітне попередження, наприклад, таке:

УВАГА! ВИКОРИСТАННЯ МУЗИКИ МОЖЕ ПРИЗВЕСТИ ДО ФІНАНСОВИХ ВТРАТ!

УВАГА! ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ ДО ВАС МОЖУТЬ ПОДАТИ СУДОВИЙ ПОЗОВ!

УВАГА! НАЯВНІСТЬ КОМПОЗИЦІЇ В МУЗИЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ НЕ ОЗНАЧАЄ ДОЗВОЛУ НА ЇЇ КОМЕРЦІЙНЕ ВИКОРИСТАННЯ!

Ось так, як фінансові брокери попереджають про ризик втратити гроші.

Натомість користувачеві доводиться самостійно з'ясовувати, що саме йому дозволено, які обмеження має музична ліцензія та за яких обставин він може отримати фінансову претензію.

Ба більше, користувачів під час реєстрації не попереджають у настільки ж очевидний спосіб, як клієнтів фінансових брокерів, що використання музичної бібліотеки може супроводжуватися фінансовими ризиками. **І ризиками чималими — як показують наведені судові справи та претензії,** йдеться іноді про тисячі й навіть десятки тисяч доларів.

Людина може навіть не знати, що бере на себе такий ризик. А отже, не має можливості

свідомо вирішити, чи готова вона його прийняти.

Нерідко користувачі дізнаються про ці ризики вже заднім числом — **коли отримують попередження про можливе порушення авторських прав або адвокатську вимогу виплатити грошову компенсацію.**

Або випадково натрапляють на розповідь іншої людини, яка вже зіткнулася з такою проблемою.

Користувачі Instagram та Facebook **самі створюють рілзи й дописи**, у яких попереджають інших про можливі фінансові наслідки використання музики.

Тобто користувачі фактично інформують одне одного про ризики, про які їх мала б завчасно й зрозуміло попереджати сама платформа.

І добре, якщо це буде просто попередження

У деяких випадках соціальні мережі повідомляють користувачів про можливе порушення авторських прав, блокують музику або видаляють публікацію.

І це ще відносно сприятливий розвиток подій. Людина дізналася про проблему й отримала можливість припинити використання композиції.

Але існує й інший сценарій — **адвокатське попередження від правовласника**. Такі листи, зокрема, надсилають у Німеччині.

Вони можуть містити вимогу припинити порушення, підписати зобов'язання не повторювати його, відшкодувати юридичні витрати або виплатити грошову компенсацію.

Тобто попередження може виявитися не просто повідомленням про проблему, а документом із фінансовими вимогами.

І ось тут виникає принципове питання: **чому користувач має вперше дізнаватися про серйозність ризику з листа адвоката, а не з попередження самої платформи перед використанням музики?**

А як Meta попереджає користувачів?

Справедливості заради, правила використання музики в Instagram та Facebook існують. Компанія Meta їх опублікувала.

Але спробуймо знайти ці правила очима звичайного користувача.

Людина реєструється в соціальній мережі. Публікує фотографії, відео, дописи. Одного дня вирішує додати музику. Натискає відповідну кнопку, відкриває музичну бібліотеку й обирає улюблену композицію.

Усе просто, зручно та зрозуміло.

А тепер спробуйте знайти інформацію про те, що ця музика призначена переважно для особистого некомерційного використання, а порушення умов ліцензії може призвести до фінансових претензій.

Для цього потрібно вже знати, що такі обмеження існують, і цілеспрямовано шукати відповідні сторінки довідкового центру Meta. (Тут Meta пояснює, що **навіть відсутність наміру заробляти** не завжди виключає порушення авторських прав).

Щоб знайти попередження про ризик, користувач спочатку має здогадатися про існування самого ризику!

Зрозуміло, що інформацію можна знайти. Але чи можна назвати це належним попередженням, якщо людині доводиться самостійно проводити пошуки, аби дізнатися про можливі фінансові наслідки звичайної кнопки «Додати музику»?

Порівняймо це з фінансовими брокерами.

Там повідомлення про ризики є частиною взаємодії з клієнтом. А не загадкою, відповідь на яку потрібно розшукувати в довідкових матеріалах.

Адже попередження має не просто існувати. Воно має бути помітним до того, як людина ухвалить рішення.

Хто знає про GEMA?

А ви знаєте, що таке **GEMA**? Цікаво, скільки читачів цієї статті знають, що таке GEMA? Я, наприклад, дізналася про існування цієї організації лише тоді, коли проводила це дослідження.

Це німецьке товариство колективного управління авторськими правами на музичні твори.

На своєму офіційному сайті GEMA пояснює правила використання музики в Instagram та Facebook і попереджає, **що навіть власники особистих акаунтів можуть отримати юридичні претензії, якщо використовують музику з комерційною метою без належного дозволу.**

Чудово, що таке роз'яснення існує.

Але **скільки звичайних користувачів Instagram узагалі знають про існування GEMA?**

І чому, щоб дізнатися про можливі фінансові ризики музичної бібліотеки соціальної мережі, нам треба розумітися на всій музичній індустрії і юридичному захисті авторських прав?

Адже музичну бібліотеку нам пропонує Meta, а не GEMA.

А як попереджає GEMA?

На офіційному сайті GEMA є спеціальне роз'яснення щодо використання музики з бібліотеки Instagram.

Спочатку все виглядає досить просто: приватні користувачі можуть використовувати музику для особистих некомерційних публікацій.

А потім починаються застереження.

Виявляється, **навіть особистий акаунт може використовуватися з комерційною метою.** І навіть звичайне відео з вечірки в саду за певних обставин може бути розцінене як комерційне, якщо власник акаунта займається діяльністю інфлюенсера.

GEMA прямо попереджає, що власники особистих акаунтів іноді отримують адвокатські претензії від правовласників.

GEMA радить користувачам самостійно оцінювати, чи не можна вважати їхню діяльність комерційною.

Тобто спочатку нам кажуть, що музикою можна користуватися, а потім пояснюють, скільки обставин необхідно врахувати, щоб не порушити умови її використання.

І якщо користувач та правовласник по-різному оцінять ці обставини?

Тобто зустрінемося в суді?

І вже суд вирішуватиме, чи було використання музики комерційним і чи порушувало воно права власника композиції.

Звісно, не кожна претензія доходить до суду. Але сама перспектива судового спору через музику, яку користувач обрав із бібліотеки соціальної мережі, **має бути пояснена йому ще під час реєстрації**.

А потім — ще раз, **безпосередньо перед натисканням кнопки «Додати музику».**

Наприклад, так:

• УВАГА! ВИ ВПЕВНЕНІ, ЩО РОЗУМІЄТЕ УМОВИ МУЗИЧНОЇ ЛІЦЕНЗІЇ?

• КОМЕРЦІЙНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЦІЄЇ КОМПОЗИЦІЇ МОЖЕ ВИМАГАТИ ОКРЕМОГО ДОЗВОЛУ ПРАВОВЛАСНИКА.

• ПОРУШЕННЯ УМОВ ЛІЦЕНЗІЇ МОЖЕ ПРИЗВЕСТИ ДО ФІНАНСОВИХ ПРЕТЕНЗІЙ І СУДОВИХ ПОЗОВІВ.

І дві кнопки:

«Ознайомитися з умовами ліцензії»

«Розумію ризики. Продовжити».

Але такого чіткого попередження користувач не бачить. **І, на мою думку, це величезна прогалина в захисті прав користувачів соціальних мереж.**

А як же веселощі?

Коли людина реєструється у фінансового брокера, щоб почати торгівлю на фінансових ринках, попередження про ризики аж ніяк не додає веселощів.

Навпаки, воно захищає від них.

Від необачних угод, імпульсивних рішень, від захоплення процесом настільки, що людина може забути, де вона перебуває і з чим має справу.

Попередження повертає її до реальності: перед вами фінансовий ринок. Тут можна не лише заробити, а й втратити гроші.

Коли ж ми реєструємося в соціальних мережах, усе інакше.

Сама ідея Instagram та Facebook — це легке, невимушене, приємне або корисне проведення часу. Ми спілкуємося, дивимося фотографії, читаємо дописи, ділимося творчістю, слухаємо музику.

Тут усе влаштовано так, щоб користуватися платформою було просто й приємно.

Тому, якщо при реєстрації і використанні музики соціальна мережа вмонтує попередження:

УВАГА! ВИКОРИСТАННЯ МУЗИКИ МОЖЕ ПРИЗВЕСТИ ДО ФІНАНСОВИХ ПРЕТЕНЗІЙ І СУДОВИХ ПОЗОВІВ!

Ну які вже тут веселощі?

Захист користувача

На мою думку, саме такі попередження мають з'являтися вже **під час реєстрації** в Instagram, Facebook та Threads — з прямими посиланнями на сторінки, де чітко й зрозуміло викладені правила використання музики, обмеження музичних ліцензій та можливі фінансові наслідки їх порушення.

А потім — повторно, **безпосередньо під час додавання музики до публікації**. Знову з посиланнями на умови використання конкретної композиції та відповідні роз'яснення щодо авторського права.

Користувач не може і не повинен самостійно розшукувати інформацію про ризики, про існування яких він навіть не підозрює.

Адже йдеться не про те, щоб заборонити людям користуватися музикою чи позбавити соціальні мережі їхньої легкості та привабливості.

Йдеться про право людини знати, які юридичні та фінансові наслідки можуть мати її дії.

І про обов'язок попереджати про ризик до того, як людина вирішить його прийняти.

Будьте обережні!

Зверніть увагу на ще одну обставину, описану німецькими юристами у справі вже відомого нам мотиваційного рілза, через який підприємиці висунули фінансову претензію на 6 386,90 євро.

На запитання «***Як Hild & Kollegen (німецька адвокатська фірма) знайшли мій акаунт?***» адвокат Маттіас Гехлер відповідає:

> *«Не випадково».*

І далі пояснює:

> *«Компанія Stington & Partner Legal GmbH систематично здійснює пошук в Instagram, TikTok та Facebook випадків використання певних музичних композицій і документує кожну знахідку: публікацію, дату розміщення, назву профілю та URL-адресу».*

Переклад з німецької. Джерело: адвокатська фірма Matthias Hechler.

Хто стоїть за цими претензіями?

Stington & Partner Legal GmbH — швейцарська компанія, яка працює, зокрема, під торговельною маркою fairSync International. Вона займається музичним ліцензуванням і може діяти від імені правовласників композицій.

За повідомленнями німецьких юристів, компанія здійснює пошук публікацій із певними музичними творами в соціальних мережах, документує їх і пропонує користувачам придбати ліцензію, яка покриватиме також попереднє використання музики.

Hild & Kollegen — інша компанія. Це вже німецька адвокатська фірма, яка представляє інтереси правовласників.

У описаних юристами випадках схема виглядає так: спочатку користувач отримує пропозицію придбати музичну ліцензію від fairSync. Якщо питання не врегульовано, згодом може надійти офіційна адвокатська претензія від Hild & Kollegen — уже з вимогами компенсації, відшкодування юридичних витрат та припинення використання музики.

Тобто йдеться не про випадкове виявлення чужого рілза, а про організовану систему пошуку публікацій, музичного ліцензування та висунення юридичних вимог.

І саме тому я вважаю, що користувачі мають знати про такі ризики ще до публікації своїх відео.

Використання музики в соціальних мережах відстежується цілеспрямовано й систематично.

І для цього зовсім не обов'язково мати мільйони переглядів.

Згадайте нашого продавця вживаних автомобілів: 28 вподобань, жодного коментаря — і претензія на 6 866,90 євро.

І оскільки Meta не надає користувачам таких чітких і помітних попереджень про серйозні ризики ні під час реєстрації, ні безпосередньо при додаванні музики, я приєднуюся до тих звичайних користувачів Instagram та Facebook, які самі попереджають про них інших.

Адже наслідки можуть бути різними: як мінімум — сильний переляк, стрес і психологічні переживання від несподіваної юридичної претензії. А як максимум — ще й болісний удар по гаманцю.

Бо навіть якщо юридична претензія виявиться необґрунтованою, психологічну шкоду від самого її отримання це автоматично не скасовує.

Тому я теж вирішила розповісти про ці ризики. Щоб люди знали про них до того, як натиснуть кнопку «Додати музику».

Економічне диво України, якого світ ще не помітив

Одразу зазначу: я не економістка. Я підприємиця. Людина, яка у своїй діяльності торкається фінансового світу, розуміє значення кредитів, банків, платежів, фінансових ризиків і, найголовніше, — **довіри.**

Я не працюю в банківській системі. І можу лише уявити, що переживали українські фінансисти, економісти та працівники банків у перші дні повномасштабного вторгнення.

Тому описуватиму все так, як бачу сама, без складних економічних пояснень. Бо хочу показати вам те диво, яке українці зробили власноруч і яке, на мою думку, світ ще оцінить належним чином.

Але найголовніше — щоб його усвідомили самі українці. Саме для цього я й пишу цю статтю.

В окупації, коли з інтернетом були проблеми, я шукала не хаотичний потік новин про стан фронту. Моя головна увага була прикута до… найбільших банків України. ПриватБанк, Ощадбанк, ПУМБ, Райффайзен Банк, Укрсиббанк, Укргазбанк і monobank.

Оскільки в окупації кремль усіляко намагається придушити незалежне мислення та знищити довіру до України, нав'язуючи думку, що Україна слабка й ось-ось упаде, **я шукала головні критерії того**, що насправді відбувається.

І одним із таких критеріїв стало те, що Ощадбанк замість того, щоб упасти — **ПОМІНЯВ АВАТАРКУ!** А monobank одягнув військову форму на кота.

Ось це, знала я, — одна з найголовніших перемог українців зараз. Тому що Україні потрібні кредити на війну і інвестиції. Діватися нікуди.

І я розуміла: **якщо міжнародні фінансові інституції побачать, що ми власними руками зруйнували хоча б один із наших найбільших банків, це стане страшним ударом по найважливішому фінансовому ресурсу держави — довірі.**

А якщо за цим піде каскадне падіння банків — на мою думку, от тоді нам точно був би кінець.

Бо в умовах війни втратити довіру міжнародних кредиторів та інвесторів — це, як я тоді розуміла — повна катастрофа. Бо за який кошт далі воювати, якщо держава втратить доступ до життєво необхідного фінансування?

Коли в мене з'являвся інтернет або вдавалося хоч ненадовго його зловити, я насамперед заходила в банківські застосунки Ощаду, Моно, Привату, ПУМБ — у ті, які могла завантажити.

В Ощаді моя мама отримувала пенсію. І пенсія прийшла вчасно! А ще з Ощаду мені привітно посміхалася новенька аватарка. У monobank з'явилися військові облігації.

І я, не замислюючись, їх купила.

Тому що сам факт того, що економіка країни змогла так швидко почати перебудовуватися на потреби війни — наскільки це було можливо, я не фантазерка й не збираюся прикрашати реальність, — означав для мене, що Україна здатна продовжувати боротьбу.

Це був і акт мого патріотизму. І моя інвестиція в країну, в яку я вірю.

А тепер давайте розберемося, чому все це було настільки важливо.

Що таке «**набіг на банки**»? Як звичайна людська паніка може зруйнувати навіть великий і цілком успішний банк? І чим це загрожувало Україні в перші дні повномасштабного вторгнення?

Почнемо з того, як узагалі працює банківська паніка.

Що таке «набіг на банки» і чому він такий небезпечний?

У фінансовому світі існує явище, яке називається *bank run* — «набіг на банк», або банківська паніка.

Уявіть собі звичайний банк. У нього є клієнти, депозити, кредити, активи. Він працює, проводить платежі, видає кредити, отримує прибутки.

Але тут потрібно розуміти одну важливу річ.

Банк — це не величезний сейф, у якому лежать усі гроші вкладників і чекають, коли їх заберуть.

Банки використовують залучені кошти для кредитування, придбання цінних паперів та інших фінансових операцій. Частину коштів вони тримають у високоліквідних активах (тих, які можна швидко перетворити на гроші), щоб забезпечувати повсякденні потреби клієнтів.

І це абсолютно нормальна робота банківської системи.

А тепер уявімо, що одного ранку хтось поширив чутку: «Цей банк скоро збанкрутує!»

Люди лякаються і починають забирати свої гроші.

Спочатку десятки вкладників. Потім сотні. Тисячі.

Банк виплачує гроші, але потік охочих забрати заощадження не припиняється. Йому доводиться терміново шукати додаткову ліквідність (гроші), продавати активи, іноді навіть зі значними збитками.

І ось тут виникає парадокс.

Банк, який ще вчора був платоспроможним, сьогодні може опинитися на межі банкрутства лише тому, що надто багато людей одночасно захотіли забрати свої гроші.

А далі паніка починає підживлювати сама себе.

Люди бачать черги, читають тривожні повідомлення, чують про затримки виплат і ще більше переконуються, що банк ось-ось упаде.

Вони намагаються забрати гроші ще швидше.

Так виникає те, що економісти називають *самоздійснюваним пророцтвом*.

Люди бояться банкрутства банку — і своїми діями можуть допомогти цьому банкрутству статися.

І найнебезпечніше: **паніка не обов'язково зупиняється на одному банку.**

Якщо вкладники починають боятися вже за всю банківську систему, вони можуть масово забирати кошти й з інших установ.

Тоді під загрозою опиняються не лише банки.

Підприємства можуть втратити доступ до обігових коштів. Ускладнюються платежі, кредитування, виплати зарплат. Страждає вся економіка.

Якби в нас тоді тріснув і збанкрутував хоча б один великий банк, я була переконана, що це могло б спричинити каскадне падіння інших банків. І тоді економіка просто рухнула б.

Ось так я бачила ситуацію в лютому 2022 року, перебуваючи в окупації.

Ось чому я слідкувала за станом банківської паніки в Україні.

США, 2023 рік. Як паніка вкладників допомогла зруйнувати великий банк

А тепер перенесімося на рік уперед. У березень 2023 року.

Сполучені Штати Америки. На території країни немає повномасштабної війни. Ніхто не евакуює мільйони людей від наступу ворожої армії. Банки працюють у звичайних умовах мирної економіки.

І раптом — банківська криза.

Протягом березня–травня 2023 року в США збанкрутували три великі банки:

- **Silicon Valley Bank** — активи близько 209 мільярдів доларів.
- **Signature Bank** — близько 110 мільярдів доларів.
- **First Republic Bank** — близько 229 мільярдів доларів.

Зверніть увагу: це не маленькі банки, на кшталт наших «Мотор-Банку» чи «Банку Січ». Це великі фінансові установи з активами в сотні мільярдів доларів!

А тепер розповім вам історію одного з них — Silicon Valley Bank (SVB). Вона дуже добре показує, чому я так боялася банківської паніки в Україні.

Silicon Valley Bank. Як усе починалося

Silicon Valley Bank був великим американським банком, тісно пов'язаним із технологічною індустрією Кремнієвої долини. Серед його клієнтів були стартапи, технологічні компанії та

венчурні фонди.

У роки дешевих грошей і технологічного буму банк отримав величезний приплив депозитів. Значну частину цих коштів він вклав у довгострокові державні та іпотечні цінні папери.

Самі по собі ці папери не були якимись сумнівними фінансовими інструментами. Навпаки — серед них були державні облігації самих Сполучених Штатів Америки та цінні папери, забезпечені державними гарантіями. **Одні з найнадійніших активів у світі!**

Проблема полягала в іншому.

Коли Федеральна резервна система США почала стрімко підвищувати процентні ставки, **ринкова вартість раніше придбаних облігацій упала.**

Банк опинився у вразливому становищі: значні кошти були вкладені в активи, **які можна було швидко продати лише зі збитками.**

І ось наприкінці лютого 2023 року рейтингове агентство Moody's (те, що оцінює кредитоспроможність банків, компаній і держав) попередило керівництво SVB про **можливе** зниження кредитного рейтингу.

Керівництво банку вирішило діяти й оголосило про низку заходів, покликаних переконати інвесторів і клієнтів, що банк контролює ситуацію зі своєю ліквідністю.

Але **вкладники сприйняли ці дії як сигнал небезпеки.**

Особливо — венчурні інвестори, які почали рекомендувати своїм портфельним компаніям забирати гроші з SVB.

І це було особливо дивно, адже венчурні інвестори — люди, які професійно працюють із високими ризиками. Вони вкладають гроші у стартапи, нові технології, ідеї, які ще тільки належить перевірити життям. Тобто саме туди, де ризик втратити вкладені кошти значно вищий.

І ось ці досвідчені інвестори почали рекомендувати компаніям, у які вони вклали гроші, терміново забирати кошти з банку.

А оскільки кожен такий інвестор міг впливати на рішення багатьох компаній, паніка поширювалася блискавично.

І почалося те, про що ми говорили в попередньому розділі.

Набіг на банк.

Тільки цього разу людям навіть не потрібно було стояти в чергах біля банківських відділень.

Достатньо було кількох повідомлень, телефонних дзвінків і натискань кнопок у банківських застосунках.

9 березня 2023 року клієнти спробували вивести із Silicon Valley Bank близько **42 мільярдів доларів за один день!**

Наступного дня, 10 березня, американський регулятор закрив банк.

Ось так фінансові проблеми, які керівництво ще намагалося врегулювати, у поєднанні з панікою вкладників перетворилися на блискавичну катастрофу.

І це сталося з банком, активи якого перевищували 200 мільярдів доларів.

А далі почався каскад

Банкрутством Silicon Valley Bank історія не закінчилася.

10 березня 2023 року закрили **Silicon Valley Bank.**

12 березня, лише через два дні, американські регулятори закрили ще один великий банк — **Signature Bank**. Його вкладники теж почали масово забирати гроші.

Паніка вже поширювалася банківською системою США й почала перекидатися на світові фінансові ринки. Не настільки масштабно, щоб перерости у світову банківську кризу, адже центральні банки та фінансові регулятори активно втручалися, намагаючись зупинити її поширення. Але тривога була відчутною.

Тріснув лід навіть у Швейцарії!

19 березня стало відомо, що один із найстаріших і найвідоміших швейцарських банків — **Credit Suisse** — лопнув.

Бо де тонко, там і рветься. Особливо коли починається банківська паніка.

Credit Suisse давно вже ходив по тонкому льоду — занадто ризикував, мав сумнівні інвестиції, припускався серйозних помилок в управлінні ризиками.

Зрештою, втрутилася влада Швейцарії, і Credit Suisse був поглинутий іншим великим швейцарським банком — UBS.

Credit Suisse не збанкрутував за американським сценарієм. Його врятували від неконтрольованого краху через екстрене поглинання за підтримки швейцарської влади.

Але й на цьому історія не завершилася.

1 травня 2023 року американські регулятори закрили **First Republic Bank** — ще одну велику фінансову установу, яка постраждала від масового відпливу депозитів. Її активи та депозити перейшли до JPMorgan Chase.

Отже, за неповні два місяці США втратили три великі банки, а Швейцарія була змушена рятувати один зі своїх найвідоміших банків через екстрене поглинання.

І зверніть увагу: ці банки мали різні проблеми. Не всі вони впали безпосередньо через Silicon Valley Bank.

Але їх об'єднувало одне — криза довіри і банківська паніка.

Проблеми одного банку налякали клієнтів інших. Вкладники почали забирати гроші. Банки, які вже мали власні слабкі місця, опинилися під ще більшим тиском.

Ось так виглядає небезпека, якої я боялася в Україні у лютому 2022 року.

І все це відбувалося в мирних країнах, без повномасштабного вторгнення та бойових дій на їхній території.

А тепер згадаємо Україну

Лютий 2022 року.

Повномасштабне вторгнення. Ракетні удари. Евакуація. Невідомість.

Мільйони людей мають цілком реальні причини боятися за своє життя, майно та заощадження.

Але руйнівного загальнонаціонального набігу на найбільші українські банки не відбулося.

Так, люди знімали готівку. Так, Національний банк України запровадив надзвичайні обмеження та підтримував банківську систему. І так, українські банкіри працювали в умовах тиску, який нам важко уявити.

Але головне — банківська система вистояла.

І тепер я хочу показати вам кілька цифр. Тому що саме вони допоможуть зрозуміти, що відбулося в Україні.

Україна, 2022 рік. А що відбувалося в наших банках?

Здавалося б, ось де мали виникнути всі передумови для страшної банківської паніки!

Але подивімося на цифри Національного банку України.

За перший квартал 2022 року обсяг гривневих коштів населення в українських банках не впав, а зріс на 10,8%.

Звісно, не все було так спокійно і просто.

Українці забирали частину строкових депозитів і переводили на картки, для зручності зняття. Обсяг таких гривневих вкладів скоротився на 7,5%. Зменшувалися й валютні заощадження в банках.

Бізнес теж виводив кошти. Особливо в перші два тижні вторгнення.

І все ж ми не побачили того руйнівного загальнонаціонального набігу на найбільші банки, який міг би запустити каскад банкрутств.

Але було б несправедливо приписати цей результат лише витримці українців.

24 лютого 2022 року Національний банк України негайно запровадив надзвичайні заходи для захисту банківської системи.

Зокрема, обмежив зняття готівки до 100 тисяч гривень на день, запровадив валютні обмеження, забезпечував банки готівкою та підтримував їхню ліквідність.

Водночас безготівкові платежі продовжували працювати без загального обмеження.

Тобто держава зробила все необхідне, щоб фінансова система не зупинилася в перші ж

години війни.

Але жоден Національний банк не здатний самотужки створити довіру мільйонів людей.

І ось тут, на мою думку, починається найважливіше.

Українська банківська система вистояла не завдяки якомусь одному диву. Це була спільна робота Національного банку, банкірів, держави, підприємств і самих українців.

І вже в перші дні війни держава запропонувала українцям ще один спосіб підтримати країну — **військові облігації**.

Що це таке? Дуже просто. Купуючи військову облігацію, людина фактично **позичає гроші власній державі, а держава зобов'язується повернути їх у визначений термін із відсотками.**

1 березня 2022 року, коли повномасштабне вторгнення тривало лише шостий день, Україна провела перший аукціон військових облігацій і залучила до бюджету **8,122 мільярда гривень.**

Це багато чи мало?

Щоб ви уявили масштаб: це понад **800 тисяч зарплат по 10 тисяч гривень**. Або понад **півтора мільйона пенсій по 5 тисяч гривень.**

І все це — гроші, які Україна змогла залучити **лише за один аукціон**. **На шостий день повномасштабної війни!**

Гроші, які могли б піти на панічне скуповування валюти чи зберігання готівки вдома, отримали ще один напрямок — фінансування оборони та потреб держави.

І це теж питання довіри.

Адже купити державну облігацію під час війни — означає повірити, що твоя держава вистоїть і зможе виконати свої зобов'язання.

І не лише повірити, а й особисто долучитися до підтримки її економіки.

І ось воно — наше українське економічне диво

Я вбачаю його не в силі української економіки на початку повномасштабного вторгнення. Я бачу його — **в людях**.

Бачу його у звичайних українцях, які купували одну-дві військові облігації чи просто розраховуються гривнею. У тих, хто вперто залишав свій депозит у ПриватБанку. В економістах, фінансистах і банкірах, які працювали над тим, щоб наша банківська система не зупинилася. У підприємствах і бізнесі, які купували ОВДП — облігації внутрішньої державної позики.

У всьому нашому народі, який, попри весь жах, страх і паніку тих днів, **не дав зруйнувати власну фінансову систему**.

Я бачу це диво в наших людях.

Коли йду селом чи містом, їду в таксі чи автобусі, спілкуюся з людьми.

Мені здається, вони самі не усвідомлюють, як люблять українську гривню.

Яке диво ми створили тим, що не дозволили їй зникнути з лиця землі.

Скільки насправді коштує українська гривня?

І пару слів скажу про гривню.

Я оцінюю якість активу не лише за його ринковою вартістю. У цьому і є сенс інвестицій — побачити цінність активу раніше за інших, ще до того, як її зрозуміє ринок.

Я дуже високо, вже сьогодні, оцінюю українську гривню. Бо вона коштує зусиль усього народу.

Це виплекана, створена народом грошова одиниця. У ній — увесь піт цієї землі і вся її сіль.

На сьогодні, як мені здається, світовий фінансовий ринок ще не оцінив належним чином того дива, яке сталося в українській фінансовій системі.

У той час як у пилу перших тижнів війни Україну вже ховали, із горнила фронту вилітає на тракторі й танку український Нацбанк і з риком як гаркне світові:

— ДАВАЙТЕ ГРОШІ! БУДЕМО ВОЮВАТИ!

За ним світовій фінансовій спільноті маше аватарка Ощадбанку, кіт monobank бере рушницю, ПриватБанк гіпнотизує своїми зеленими квадратиками, а ПУМБ вставляє український прапор в інтернет-банкінг. Як і всі інші не згадані мною банки, послугами котрих я просто не так часто користуюся.

І я думаю, що міжнародні фінансові партнери побачили саме це.

Українську державу, яка продовжувала виконувати свої фінансові зобов'язання. Національний банк, який утримував фінансову систему від обвалу. Економістів і банкірів, які працювали в найскладніших умовах.

І людей, які не зруйнували економіку власної країни.

Тому, користуючись можливістю, хочу сказати українцям: попри всі наші чвари, сварки, суперечки про те, хто за якого політика, — подивіться на те власне економічне диво, яким ви щодня розраховуєтеся. На українську гривню.

Вона єдина для всіх нас.

А також, особливо й особисто, **я хочу подякувати всім економістам, фінансистам, працівникам банків — усіх ланок і посад.**

Щоб ми сьогодні могли прийти в банк і скористатися його послугами, хтось мав зранку відчинити двері відділення.

Хтось мав вийти на роботу. Щодня вмикати комп'ютери, проводити транзакції, шукати вихід зі складних ситуацій, налагоджувати роботу фінансової системи.

Ви — герої, яких не помітно. Ви — економічний фронт цієї війни.

Я щиро вам дякую за те, що в окупації я побачила зміну аватарок, а не відсутність банків.

Озброєне колективне підсвідоме США

Будучи молодшою, я завжди думала, що американці знайшли спосіб контролювати своє підсвідоме — раз у них так відкрито дозволена зброя. Думала: які молодці. В них немає бажання повбивати одне одного, буквально. Мабуть, думала я, це така психологія: якщо зброю не забороняти, як наркотики, то нею і не хочеться користуватися.

Ставши дорослішою, я подумала: якби родина дозволяла мені наркотики, алкоголь, дала б мені повну свободу замість грамотного, люблячого, з обмеженнями і строгостями виховання — де б я була зараз?

Останнім часом, у мене все частіше виникає гостра думка, яка, наче лезо, інколи розрізає ілюзію «американської мрії».

Щоразу як я бачу розкол на ґрунті ненависті в США — партійний, расовий, релігійний, соціальний. Або коли агенти ICE, схожі на наших тітушок, закривши обличчя, загрібають на вулицях усіх підряд, а люди ховаються від них, як від бандитів. Щоразу як читаю негативну риторику, яка лунає з Білого дому до власних громадян. Коли бачу, як демонтується конструкція США — податкова, судова система, пенсійні механізми, демократична система, виборчий механізм, як перекроюється система контролю над ринками, наглядові органи над якістю освіти, їжі, медицини.

Коли бачу, як Волл-Стріт по барабану на те, що відбувається всередині США, — мене знову і знову відвідує ця думка: **це країна, повна зброї.**

Раніше здавалось, у США все під контролем. Вся ця зброя — під контролем свідомих і озброєних до зубів американців. Подумаєш, шутінги часті в школах, з ким не буває.

Я виросла на ілюзії повного контролю того озброєного експерименту, який Сполучені Штати Америки над собою поставили.

Виявляється, у США десятиліттями існували серйозні політичні та фінансові перепони для повноцінного дослідження того, як доступність зброї впливає на насильство й безпеку людей.

Тобто весь наратив, що США перемогли власну природу ненависті, агресії і насильства, — мильна булька.

Бо, як виявилося, у США існують і закони, і наглядові органи, і системи контролю за обігом зброї. Але науковці, які досліджують вплив доступності зброї на поведінку людей і безпеку суспільства, десятиліттями змушені працювати в умовах політичного тиску, законодавчих обмежень, скорочення фінансування та бюджетів, непропорційно малих для масштабів проблеми.

Це не риторична фігура. Це конкретна історія з конкретною датою, іменем і сумою.

Перша серія: 1996

У 1993 році «The New England Journal of Medicine» друкує роботу Артура Келлермана: наявність зброї в домі не робить дім безпечнішим — навпаки, збільшує ризик убивства.

На той момент у CDC (Центри з контролю та профілактики захворювань у США) є невеликий, але живий напрямок: приблизно 2,6 мільйона доларів на рік на дослідження вогнепального насильства. Дрібниця в масштабах федерального бюджету. І саме ця дрібниця виявилась нестерпною.

NRA (Національна стрілецька асоціація США) лобіює конгресмена Джея Дікі з Арканзасу, і той вставляє в проєкт закону про асигнування 1996 року поправку: жодна копійка коштів CDC на профілактику травм «не може бути використана для просування контролю над зброєю».

Формально — не заборона досліджень. Формально — лише заборона «адвокації». Але одночасно з поправкою Конгрес забирає з CDC ті самі 2,6 мільйона і перекидає їх на дослідження черепно-мозкових травм.

Сигнал прочитаний правильно. Керівництву CDC ясно дали зрозуміти, що підтримка досліджень зброї може загрожувати всьому бюджету агентства.

Це і є ключовий механізм. Не пряма заборона — вона б виглядала непристойно навіть у 1996 році. А ефект замороження: юридично можна, політично — самогубство.

Приблизно два десятиліття CDC уникає досліджень вогнепального насильства через страх фінансових санкцій. Фінансування падає на 96%, академічних публікацій — на 64% між 1998 і 2012 роками.

Марк Розенберг, який очолював тоді Національний центр з профілактики травм, згадував пізніше: він порівнював зброю з автомобілями. У 1970-х США вклали серйозні гроші в дослідження безпеки доріг і машин — і смертність у ДТП обвалилась. «Вони знайшли, як позбутися автокатастроф — але не автомобілів. Чому ми не можемо зробити те саме зі зброєю?»

Поправка Дікі поховала цю можливість. У 1999 році під політичним тиском Розенберга виштовхують із CDC. Сам Дікі під кінець життя публічно шкодував про свою роль.

Запізніле прозріння Джея Дікі

Минали роки. В Америці відбувалися масові розстріли — у школах, кінотеатрах, громадських місцях. І поступово сам автор поправки, яка фактично паралізувала федеральні дослідження вогнепального насильства, почав змінювати свою позицію.

У 2012 році Дікі разом із Марком Розенбергом, колишнім керівником напряму профілактики травматизму CDC, уже публічно закликав повернути наукові дослідження.

А у 2015 році Дікі визнав, що шкодує про наслідки своєї поправки.

Він пояснював, що не мав наміру зупиняти науку. Хотів лише не допустити використання державних грошей для політичної кампанії проти володіння зброєю.

Але вийшло інакше.

Два десятиліття, протягом яких можна було досліджувати причини насильства, шукати закономірності, розробляти методи профілактики, були значною мірою втрачені.

І ось що цікаво. Дікі не закликав відібрати в американців зброю. **Він закликав повернути науку.** Ту саму науку, якій колись допоміг перекрити фінансування.

Пауза, часткова відлига

У 2013 році, після Ньютауна (масового вбивства у школі «Сенді-Хук» у грудні 2012 року), Обама президентським меморандумом уточнює: поправка Дікі не забороняє федеральне фінансування досліджень вогнепального травматизму.

Тонкий гачок, але живий. У 2018 році, після Паркленду (масового вбивства у старшій школі «Марджорі Стоунман Дуглас» у місті Паркленд, штат Флорида, де загинули 17 людей), федеральний звіт додатково прояснює — досліджувати причини вогнепального насильства можна.

У 2019 році Конгрес нарешті виділяє **перші за 23 роки 25 мільйонів доларів** на профілактичні дослідження вогнепальних травм. Половина — CDC, половина — NIH (Національні інститути охорони здоров'я). Плюс гранти.

Окрім відновлення спеціального щорічного фінансування у 25 мільйонів доларів, дослідження JAMA Surgery зафіксувало загальний обсяг державних наукових грантів CDC і NIH за 2020–2022 роки: близько 49 та 100 мільйонів доларів відповідно.

На перший погляд, суми чималі. Але якщо врахувати масштаби поширення вогнепальної зброї у США, кількість загиблих і поранених та величезне коло питань, які належить дослідити, — ці кошти вже не здаються такими значними.

Особливо якщо згадати, скільки десятиліть американська наука втратила через обмеження фінансування.

Та щойно змінили режим — з-під льоду одразу пішов ріст. Це важливий емпіричний факт: попиту на знання не бракувало. Бракувало лише дозволу знати.

Тридцять років потому. А що з наукою?

У 1996 році американська наука про збройне насильство опинилася в ситуації, коли досліджувати одну з найважливіших проблем громадської безпеки стало надзвичайно складно.

Минуло майже чверть століття.

Важлива деталь: федеральне фінансування не дозволяло використовувати дослідження для політичної пропаганди контролю над зброєю. Тобто науковці мали досліджувати проблему, а не агітувати за певне політичне рішення.

У 2024 році у США від вогнепальної зброї загинули 44 447 людей, із них 27 593 — унаслідок самогубств, а 15 364 — унаслідок убивств.

При цьому кількість убивств із застосуванням зброї зменшилася на 15,8% порівняно з попереднім роком, тоді як кількість самогубств із її застосуванням досягла історичного максимуму.

Станом на 2026 рік ця сума на науку так і залишилася незмінною — по 12,5 мільйона доларів для CDC та NIH. **Шість років потому — ті самі 25 мільйонів на країну з населенням понад 340 мільйонів людей.**

А гранти? Після 2022 року державне грантове фінансування досліджень продовжилося. У 2023 році CDC підтримав ще 12 нових дослідницьких проєктів, а NIH оголосив про вісім нових грантів. Частина цих досліджень тривала і в наступні роки.

Однак мені не вдалося знайти зведених даних про загальний обсяг грантового фінансування за 2023–2026 роки. Тому я не можу достовірно оцінити, наскільки воно зросло або скоротилося порівняно з 2020–2022 роками.

І все це — на тлі постійних масових стрілянин, тисяч загиблих і поранених щороку.

25 мільйонів доларів щорічного цільового фінансування. Близько 150 мільйонів державних грантів за три роки, частково з тих самих бюджетних коштів.

І це у Сполучених Штатах Америки. У країні Волл-стріт, багатомільярдних корпорацій, розкішних яхт, приватних літаків і маєтків вартістю в десятки мільйонів доларів.

Звісно, приватні статки не є державним бюджетом. Але я не можу позбутися одного запитання: **невже дослідження наслідків масового озброєння суспільства заслуговують на настільки скромне місце серед фінансових пріоритетів однієї з найбагатших країн світу?**

Чи достатньо таких коштів, щоб відновити науковий напрям, який десятиліттями залишався без належної державної підтримки?

Принаймні, завдяки цим коштам, науковці знову отримали можливість систематично досліджувати причини самогубств, домашнього насильства, випадкових пострілів, масових убивств та способи запобігання трагедіям.

Чи вдалося відновити втрачене?

Дослідження, опубліковане у 2024 році в журналі *JAMA Surgery*, проаналізувало розвиток американської науки про збройне насильство з 1985 до 2022 року.

Автори вивчали фінансування, наукові публікації та зареєстровані клінічні дослідження.

І результати виявилися дуже показовими.

Після відновлення федерального фінансування кількість наукових публікацій у цій галузі зросла на **86%**, а зареєстрованих клінічних досліджень — на **90%**. Це результати порівняння періодів 2017–2019 та 2020–2022 років.

Дослідники виявили чіткий зв'язок: **що більше коштів виділялося на науку про збройне насильство, то більше з'являлося наукових робіт і досліджень.**

Якщо навіть відновлення порівняно невеликого фінансування супроводжувалося таким зростанням наукової активності, то скільки досліджень могло б відбутися за умови належної підтримки?

Адже десятиліттями на вивчення цієї проблеми виділялися мізерні, як для такої великої

країни, кошти.

Тому цілком логічно припустити, що велика кількість досліджень так і не відбулася.

А разом із ними було втрачено і знання, які допомогли б запобігти людським трагедіям.

Бо наука — це не кран із водою, який можна перекрити на двадцять років, а потім відкрити й отримати той самий результат.

Це дослідницькі колективи, підготовка фахівців, довгострокові спостереження, накопичення даних і наукова спадкоємність. Втрачені десятиліття неможливо повернути одним бюджетним рішенням.

Відновлення наукової інфраструктури потребує років. А зруйнувати її можна значно швидше.

Історія поправки Дікі вже показала, що відбувається, коли політична боротьба починає визначати можливості науковців досліджувати суспільну небезпеку. Сьогодні американська наука має значно більше даних, ніж тридцять років тому. Але перед нею стоїть старе питання.

Чи зможе вона продовжувати дослідження незалежно від того, наскільки незручними виявляться їхні результати?

Адже зброя не зникає від того, що її перестають досліджувати. І небезпека не стає меншою лише тому, що про неї вирішили не знати.

Але що саме досліджували науковці? І чому результати цих досліджень викликали такі гострі суперечки? Щоб зрозуміти це, повернімося на кілька десятиліть назад.

Коли зброя перестає бути просто предметом

А тепер поговорімо про дослідження, які змусили науковців поставити під сумнів одне з найпоширеніших переконань: зброя сама по собі нейтральна, а все залежить виключно від людини, яка її тримає.

Здавалося б, логічно. Пістолет, який лежить у шухляді, нікого не ненавидить. Не має намірів. Не здатний самостійно ухвалювати рішення.

Але чи означає це, що його присутність ніяк не впливає на людину?

Ефект зброї. Експеримент 1967 року

У 1967 році американські психологи Леонард Берковіц та Ентоні ЛеПейдж провели експеримент, який започаткував цілий напрям досліджень.

Вони вивчали, чи здатна сама присутність зброї посилювати агресивні реакції людини.

Учасників експерименту навмисно дратували, а потім створювали ситуації, в яких поруч перебували предмети, зокрема вогнепальна зброя. І виявилося, що за певних умов роздратовані люди демонстрували сильнішу агресивну реакцію саме в присутності зброї.

Зверніть увагу: зброю ніхто не застосовував. Вона просто була поруч.

Це явище отримало назву ***weapons effect*** **— «ефект зброї».**

Пізніше дослідники почали вивчати не лише агресивну поведінку, а й думки, асоціації та сприйняття інших людей. У 2018 році було опубліковано метааналіз 78 незалежних досліджень за участю 7 668 людей. Результати показали, що присутність зброї може активізувати агресивні думки та вороже сприйняття ситуації.

Щоправда, не всі ефекти виявилися однаково надійними після перевірки можливого викривлення результатів публікацій. Тому було б неправильно стверджувати, що кожна людина, побачивши пістолет, стає агресивнішою.

Але й називати зброю психологічно нейтральним предметом ми вже не можемо.

Якщо присутність зброї може впливати на психологічні реакції окремої людини, то яку роль вона відіграє в суспільстві, де право володіти нею є важливою частиною культури?

Це ще не відповідь. Але це вже серйозний привід для досліджень.

Зброя для захисту і для самогубства. А що говорить статистика?

Перенесімося у 1992 рік.

Група американських дослідників на чолі з Артуром Келлерманом публікує в авторитетному медичному журналі *The New England Journal of Medicine* результати дослідження самогубств у двох округах США.

Науковці порівнювали домогосподарства, в яких сталися самогубства, із подібними домогосподарствами, де таких випадків не було.

Вони враховували низку інших чинників ризику: вживання алкоголю, наркотиків, психічні захворювання, соціальні обставини.

І отримали результат, який важко було проігнорувати.

Наявність вогнепальної зброї вдома була пов'язана з підвищенням шансів самогубства в домашніх умовах у 4,8 раза.

Але й це ще не все.

Коли дослідники окремо проаналізували умови зберігання зброї, виявилося, що в домівках із зарядженою зброєю статистичні шанси самогубства були приблизно в 9,2 раза вищими, ніж у домівках без зброї.

У домівках із незарядженою зброєю — у 3,3 раза.

Це результати статистичного дослідження, а не доказ того, що зброя сама викликала суїцидальні думки.

Але тут важливо зрозуміти механізм. Людина може переживати психологічну кризу. Страх, відчай, втрату, сильне емоційне потрясіння. І така криза не обов'язково триватиме вічно.

Але коли поруч є легкодоступний засіб, застосування якого часто призводить до смерті, наслідки короткочасного імпульсу можуть стати незворотними.

Зброя не обов'язково породжує бажання померти. Але її доступність може значно збільшити ймовірність того, що суїцидальна криза завершиться смертю.

І це вже зовсім інший погляд на пістолет, придбаний для захисту власної родини.

А тепер — убивства

У 1993 році та сама дослідницька група опублікувала ще одну роботу.

Цього разу науковців цікавило, чи захищає наявність зброї мешканців будинку від убивства. Було проаналізовано випадки вбивств у трьох американських округах. І знову результати виявилися несподіваними.

Наявність вогнепальної зброї вдома була пов'язана з підвищенням скоригованих шансів убивства в цьому домі у 2,7 раза.

Але найцікавіше — хто саме становив небезпеку.

Виявилося, що **підвищений ризик переважно стосувався вбивств, скоєних членами родини або близькими знайомими.**

Тобто йшлося не лише про злочинця, який увірвався до будинку з вулиці.

Небезпека могла перебувати всередині самого дому.

Звичайно, **це не означає**, що кожен власник пістолета небезпечний для своєї родини. І не доводить, що вогнепальна зброя не може в**рятувати життя під час нападу.**

Але результати ставили під сумнів уявлення, що сама наявність зброї автоматично робить домівку безпечнішою.

І ось тут історія набуває зовсім іншого змісту.

Дослідження, які не хочеться помічати

Маємо три важливі наукові спостереження.

Перше: сама присутність зброї за певних обставин здатна впливати на агресивні реакції людини.

Друге: доступність зброї пов'язана зі значно вищим ризиком смертельного завершення суїцидальної кризи.

Третє: наявність зброї вдома не гарантує безпеки від насильства. І за певних обставин може бути пов'язана з підвищеним ризиком убивства.

Це не три докази одного й того самого механізму. Це різні дослідження, які висвітлюють різні сторони проблеми.

Але разом вони змушують поставити дуже незручне запитання.

Чи не створює суспільство, яке масово озброюється заради безпеки, додаткові ризики для самого себе?

Але замість того щоб розширювати дослідження, перевіряти результати, шукати винятки, досліджувати випадки успішної самооборони та розробляти способи запобігання насильству, американська політична система пішла іншим шляхом.

Почала обмежувати фінансування науки, яка ставила незручні запитання.

Замість того, щоб перевірити, чи мають рацію дослідники, політична боротьба почала впливати на саму можливість проводити такі дослідження.

Що відбувається з колективною свідомістю суспільства, яке вважає зброю символом власної безпеки, але не готове досліджувати небезпеку, пов'язану з нею?

Друга серія: 2025–2026

І ось тут починається те, що робить ситуацію якісно іншою, ніж у 1996 році.

Тоді дослідження стримували бюджетними рішеннями та політичним тиском. Тепер під загрозою опинилася сама дослідницька інфраструктура.

Квітень 2025 року.

Адміністрація Роберта Ф. Кеннеді-молодшого розпочинає масштабну реорганізацію Міністерства охорони здоров’я та соціальних служб США (HHS). Скорочення торкаються і Центрів контролю та профілактики захворювань — CDC.

За оцінкою колишнього директора відділу профілактики насильства CDC Джеймса Мерсі, підрозділ втратив близько трьох чвертей персоналу.

Серйозно постраждали й команди, які забезпечували роботу систем збору статистики травм і смертності, зокрема WISQARS.

А без надійних даних неможливо ані встановлювати закономірності, ані перевіряти ефективність заходів запобігання насильству.

У січні 2026 року видання *The Trace* підсумувало масштаби скасування дослідницьких грантів: CDC та NIH припинили фінансування проєктів приблизно на 20 мільйонів доларів, а ще близько 80 мільйонів припало на Міністерство юстиції, Міністерство внутрішньої безпеки та інші федеральні установи.

І це лише дослідницькі програми.

У квітні 2025 року Міністерство юстиції скасувало 373 гранти загальною вартістю близько 820 мільйонів доларів. Вони підтримували широкий спектр програм громадської безпеки: від допомоги жертвам злочинів до профілактики насильства, роботи з молоддю та оцінювання ефективності правоохоронних заходів.

За підрахунками Ради з питань кримінального правосуддя, скорочення зачепили 554 організації у 48 штатах і територіях США.

Паралельно змінювалася політика регулювання зброї.

У квітні 2025 року Міністерство юстиції скасувало політику «нульової толерантності» щодо продавців зброї, які навмисно допускали серйозні порушення федеральних правил.

Того ж року адміністрація запропонувала скоротити бюджет ATF більш ніж на чверть. А Reuters повідомляло, що близько 80% агентів відомства залучили принаймні до частини завдань з імміграційного контролю.

І ось новина вже жовтня 2026 року.

9 жовтня ATF оголосило, що припиняє застосування низки федеральних вимог щодо реєстрації та попереднього дозволу на виготовлення або передачу певних категорій зброї та глушників.

Це рішення не скасовує всіх перевірок і не поширюється на всі види зброї. Але воно демонструє, наскільки суттєво змінюється федеральна політика.

І тут я хочу повернутися до слів Девіда Гемевея з Гарварду.

Ще навесні 2025 року, порівнюючи нові скорочення з обмеженнями 1990-х років, він назвав попередні втрати дрібницями порівняно з теперішніми.

Він попереджав, що навіть у разі зміни політичного курсу відновлення втраченої інституційної пам’яті потребуватиме більше часу, ніж тривалість одного президентського терміну.

І це, на мою думку, найтривожніше.

Наукову інфраструктуру можна скоротити за кілька місяців. А відновлювати її доведеться роками.

У червні 2026 року Комітет із питань асигнувань Палати представників США схвалив бюджетний законопроєкт на 2027 фінансовий рік.

І в ньому знову запропонували припинити спеціальне фінансування досліджень збройного насильства в CDC.

Причому обґрунтування виявилося дуже цікавим.

У пояснювальних матеріалах комітет зазначив, що CDC історично приділяв недостатньо уваги дослідженню випадків, коли застосування зброї для самооборони допомагало запобігти злочинам і загибелі людей.

Але хіба це не привід розширювати дослідження, щоб отримати повнішу картину?

Станом на жовтень 2026 року це бюджетна пропозиція, а не остаточне рішення про припинення фінансування.

У затвердженому бюджеті CDC на 2026 фінансовий рік відповідне фінансування збережено.

Ба більше, CDC опублікував інформацію про запланований на 2027 рік конкурс дослідницьких грантів, присвячених запобіганню насильству із застосуванням вогнепальної зброї.

Звичайно, оголошення про майбутній конкурс ще не гарантує, що кошти на нього будуть остаточно виділені.

Отже, наука продовжує працювати.

Але її майбутнє знову стало предметом політичних і бюджетних суперечок.

Моя думка

На мою думку, Сполучені Штати Америки ставлять над собою дуже небезпечний експеримент.

Ті кошти, які з такими перепонами й так неохоче виділяються на дослідження збройного насильства, психологічних чинників ризику та профілактику його наслідків, — **ніщо порівняно з масштабом проблеми** й ресурсами, які, на моє переконання, необхідні для її розв'язання.

Йдеться про людей. Про їхній психологічний стан, страхи, агресію, соціальні конфлікти. Про суспільство, у якому величезна кількість зброї перебуває в приватних руках.

Коли я вивчала цю тему та стан наукових досліджень збройного насильства у США, мені постійно спадала на думку відома фраза, яку приписують Антону Чехову:

«Якщо в першому акті на стіні висить рушниця, то в третьому вона має вистрілити».

Звичайно, Чехов говорив про драматургію. Про те, що кожна деталь у творі повинна мати своє призначення.

Але експеримент, у якому колективне підсвідоме американського суспільства стає дедалі більше озброєним, триває. І ми ще не знаємо, до чого він призведе.

А науки, яка могла б систематично досліджувати цей процес і його наслідки, на мою думку, досі недостатньо.

Натомість є впливове збройове лобі, політичні перепони для досліджень і численні випадки стрілянини — на вулицях, у школах, у громадських місцях.

Апофенія. Коли мозок знаходить зв'язки там, де їх немає

Чому ми бачимо приховані закономірності у випадкових подіях?

Уявімо собі звичайну ситуацію.

Ми кілька разів поспіль помічаєте на годиннику однакові цифри — наприклад, 11:11. Спочатку це просто кумедний збіг. Але згодом ми починаємо звертати увагу саме на цей час, запам'ятовувати такі випадки й замислюватися, чи не приховується за ними особливе значення.

Або одного дня нам тричі не пощастило. І всі три неприємності сталися в понеділок. Наступного тижня трапляється ще одна невдача — знову в понеділок.

Поступово виникає переконання: понеділок — нещасливий день.

Але чи справді понеділки приносять більше неприємностей? Чи ми просто почали запам'ятовувати невдачі, які підтверджують наше припущення, і не помічати всіх інших?

Саме тут ми підходимо до цікавого психологічного явища — **апофенії**.

Що таке апофенія?

Апофенія (apophenia, слово давньогрецького походження) — це схильність людини сприймати випадкові або не пов'язані між собою явища як закономірні, значущі чи об'єднані прихованим зв'язком.

Термін запровадив німецький психіатр Клаус Конрад у 1958 році, описуючи особливості сприйняття значення та зв'язків у пацієнтів із шизофренією.

Проте сьогодні поняття апофенії використовується значно ширше — зокрема для пояснення особливостей звичайного людського мислення.

І тут варто відразу наголосити на важливій обставині.

Апофенія сама по собі не є психічним захворюванням.

Наш мозок постійно шукає закономірності. Саме завдяки цій здатності ми навчаємося, розпізнаємо небезпеку, встановлюємо причинно-наслідкові зв'язки, робимо наукові відкриття й навіть створюємо мистецтво.

Проблема виникає тоді, коли мозок знаходить закономірність, якої насправді немає, **а людина починає сприймати її як доведений факт.**

І що цікаво: для цього зовсім не обов'язково бути забобонним, неосвіченим або мати психологічні проблеми.

Такі помилки можуть виникати в будь-кого.

Чому мозок шукає закономірності?

Людський мозок — надзвичайно складна система, яка не лише обробляє інформацію, **а й постійно намагається передбачити, що станеться далі.**

Щоб орієнтуватися у світі, нам необхідно розуміти, які події пов'язані між собою.

Якщо після певного звуку з'являється небезпека, мозок запам'ятовує цей зв'язок. Якщо якась дія приносить бажаний результат, ми намагаємося повторити її.

Це основа навчання та адаптації.

Але мозок не має можливості щоразу перевіряти абсолютно всі свої припущення. **Тому іноді він встановлює зв'язки на основі неповної інформації.**

Дві події відбулися одна за одною? Можливо, перша спричинила другу.

Кілька разів повторилася схожа ситуація? Можливо, ми знайшли закономірність.

Іноді ці припущення правильні. Іноді — ні.

Головна особливість апофенії полягає не в тому, що людина помічає збіги, а в тому, що вона надає їм значення, яке не підтверджується доказами.

Саме тому апофенія така цікава: вона демонструє, наскільки тонкою може бути межа між пошуком справжніх закономірностей і створенням уявних.

Як випадковість перетворюється на переконання

Уявімо людину, яка одного дня одягнула нову сорочку й успішно пройшла важливу співбесіду.

Через деякий час вона знову одягнула ту саму сорочку — і цього разу отримала приємну новину.

Збіг? Цілком можливо.

Але людина починає замислюватися: а раптом ця сорочка приносить удачу?

Наступного разу перед важливою подією вона свідомо обирає саме її. Якщо все складається добре, переконання зміцнюється. Якщо ж трапляється невдача, людина може знайти пояснення: не той день, погана погода, недостатньо старалася.

Поступово звичайна сорочка перетворюється на щасливий талісман.

І тут ми бачимо одразу кілька цікавих особливостей людського мислення.

По-перше, мозок намагається встановити причинно-наслідковий зв'язок між подіями, які просто відбулися одночасно або одна за одною.

По-друге, людина починає вибірково запам'ятовувати випадки, які підтверджують її припущення.

Це явище називається ***упередженням підтвердження*** (confirmation bias).

Ми охочіше помічаємо інформацію, яка відповідає нашим переконанням, і можемо недооцінювати факти, що їм суперечать.

А по-третє, з кожним новим «підтвердженням» наше переконання стає дедалі стійкішим.

І ось уже людина не просто припускає, що сорочка приносить удачу. Вона починає вважати це перевіреним власним досвідом.

Але чи справді вона щось перевірила?

Щоб з'ясувати, чи існує закономірність, потрібно врахувати не лише успішні випадки, коли людина була в цій сорочці, а й усі невдачі, а також успіхи в іншому одязі.

Інакше ми ризикуємо отримати не доказ, а красиву історію, складену з вибірково відібраних подій.

Чому розумні люди також потрапляють у пастку апофенії?

Існує поширене уявлення, що помилкові переконання властиві переважно людям із недостатньою освітою або слабким критичним мисленням.

Проте все значно складніше.

Високий інтелект не робить людину невразливою до когнітивних помилок.

Більше того, людина з розвиненою уявою, широкими знаннями та здатністю будувати складні логічні конструкції іноді може створити дуже переконливе пояснення навіть для випадкового набору фактів.

Уявімо, що хтось помітив дивний збіг між кількома історичними датами.

Починається дослідження. Людина знаходить інші дати, імена, географічні назви, числа. Виявляє повторення, схожість символів, несподівані паралелі.

Поступово з окремих фактів складається ціла система.

І що більше часу та зусиль вкладено в її побудову, то важче може бути від неї відмовитися.

Особливо якщо людина шукає не способи перевірити свою гіпотезу, а нові підтвердження її правильності.

Тут важливо розуміти одну принципову річ:

Навіть якщо всі факти, з яких побудована теорія, правдиві, це ще не означає, що зв'язки між ними також правдиві.

Наприклад, двоє відомих людей могли народитися в один день, відвідувати те саме місто, мати спільних знайомих і використовувати схожі символи.

Усе це може бути правдою.

Але чи доводить така сукупність фактів, що між ними існував таємний зв'язок?

Ні. Для такого висновку потрібні додаткові докази.

І саме тут проходить важлива межа між дослідженням та апофенією.

Дослідник висуває припущення й намагається його перевірити, зокрема шукаючи факти, які

можуть його спростувати.

Людина, захоплена уявною закономірністю, може поступово почати сприймати будь-який новий факт як чергове підтвердження вже готової теорії.

І тоді виникає небезпечна для критичного мислення ситуація: **теорія починає пояснювати абсолютно все, а отже, її стає майже неможливо спростувати.**

Чому випадкові збіги іноді здаються неймовірними?

Тут є ще одна цікава особливість.

Люди часто недооцінюють, наскільки багато випадкових збігів може виникати у світі, де щодня відбуваються мільярди подій.

Ми спілкуємося, зустрічаємо людей, читаємо новини, помічаємо числа, слухаємо музику, згадуємо минуле.

Більшість цих подій не викликає особливих емоцій і швидко забувається.

Але коли трапляється незвичайний збіг, ми звертаємо на нього увагу.

Наприклад, ви подумали про стару пісню, яку давно не чули, а через кілька хвилин вона зазвучала по радіо.

Дивовижно!

Проте скільки разів ви згадували пісні, які того дня так і не почули?

Можливо, сотні.

Просто ці випадки не залишили помітного сліду в пам'яті.

У статистиці та теорії ймовірностей існують способи пояснити, чому навіть дуже незвичайні на перший погляд збіги не обов'язково свідчать про приховану закономірність.

Іноді подія здається неймовірною лише тому, що ми не враховуємо величезну кількість можливостей для її виникнення.

Рідкісний збіг не обов'язково є загадкою. Іноді він просто один із багатьох можливих результатів випадковості.

Апофенія, тривога та потреба контролю

Чому іноді людині так важливо знайти прихований зв'язок між подіями?

Можливо, відповідь частково прихована в нашій потребі розуміти й передбачати навколишній світ.

Коли ми знаємо, чому щось відбувається, нам легше ухвалювати рішення, планувати майбутнє й почуватися в безпеці.

Але що відбувається, коли звичний світ раптом стає непередбачуваним?

Уявімо людину, яка протягом тривалого часу переживає сильний стрес. Вона втратила

роботу, зіткнулася з небезпекою, пережила важку хворобу близької людини або інші події, на які майже не могла вплинути.

Звичні правила перестають працювати. Майбутнє здається невизначеним.

І в таких обставинах мозок може почати ще наполегливіше шукати закономірності.

Адже якщо знайти пояснення подіям, можливо, вдасться передбачити, що станеться далі.

У 2008 році психологи Дженніфер Вітсон і Адам Ґалінскі опублікували дослідження, присвячене зв'язку між відчуттям браку контролю та сприйняттям ілюзорних закономірностей.

У серії експериментів вони виявили, що учасники, в яких викликали відчуття недостатнього контролю над ситуацією, частіше помічали неіснуючі закономірності в неоднозначній інформації.

Зокрема, вони могли бачити знайомі образи в хаотичних зображеннях або встановлювати зв'язки між не пов'язаними подіями.

Дослідники припустили, що пошук закономірностей може бути одним зі способів психологічно компенсувати втрату контролю.

Інакше кажучи, коли світ здається хаотичним, мозок намагається зробити його зрозумілішим.

Звичайно, це не означає, що кожна людина в стані тривоги обов'язково почне бачити приховані знаки або вигадувати зв'язки. Але дослідження демонструє, що наше емоційне становище може впливати на сприйняття закономірностей.

І тут виникає цікавий парадокс.

Іноді пояснення, навіть помилкове, може суб'єктивно здаватися людині комфортнішим, ніж відсутність будь-якого пояснення.

Чи може психологічна травма посилювати апофенію?

Після пережитої небезпеки мозок може залишатися особливо уважним до сигналів, які нагадують про загрозу.

У психології це явище називають ***гіперпильністю***.

Людина починає ретельніше аналізувати навколишнє середовище, поведінку інших людей, інтонації, погляди, випадкові звуки.

Наприклад, людина, яка пережила зраду або насильство, може бути особливо чутливою до змін у поведінці близьких.

Незвична інтонація, затримка відповіді на повідомлення, випадкова фраза — усе це може викликати підозру.

Іноді така уважність справді допомагає помітити небезпеку.

А іноді мозок може об'єднати кілька не пов'язаних між собою деталей в одну тривожну

історію.

Важливо розрізняти ці явища.

Гіперпильність не тотожна апофенії. Перша пов'язана з підвищеною увагою до потенційних загроз, друга — зі сприйняттям неіснуючих закономірностей.

Проте за певних обставин вони можуть взаємодіяти.

Так само не можна стверджувати, що психологічна травма неодмінно спричиняє апофенію. Реакції людей на травматичні події дуже різноманітні, а прямий зв'язок залежить від багатьох чинників і потребує окремого дослідження.

Коли припущення перетворюється на особисту історію

Уявімо ще одну ситуацію.

Людина приходить до нового колективу. Під час розмови двоє співробітників переглянулися й усміхнулися.

Можливо, вони згадали якийсь жарт.

Але людина вирішує, що сміялися саме з неї.

Наступного дня один зі співробітників не привітався. Ще через день хтось замовк, коли вона зайшла до кімнати.

Поступово виникає переконання: «Вони щось проти мене замислили».

Кожна нова неоднозначна подія починає сприйматися крізь призму цього припущення.

І чим більше таких подій людина збирає, тим переконливішою здається їй власна історія.

Але чи існує насправді спільний задум?

Можливо, так. А можливо, усі ці ситуації мають абсолютно різні пояснення.

Саме тому важливо не поспішати з висновками.

Ми не можемо визначити правдивість переконання лише за тим, наскільки емоційно або впевнено людина його висловлює.

Потрібні факти, які дозволяють перевірити припущення.

Чому так важко відмовитися від помилкової закономірності?

Коли людина вже створила певне пояснення подій, воно може стати частиною її уявлення про світ.

Іноді відмовитися від нього означає визнати, що вона помилялася протягом тривалого часу.

А іноді — знову зіткнутися з невизначеністю, від якої це пояснення допомагало психологічно захиститися.

Тому спроби переконати людину, просто заявивши їй, що вона все вигадала, нерідко

виявляються неефективними.

Значно корисніше спробувати разом розібратися, які факти справді підтверджують її висновки, які допускають інші пояснення, а яких доказів поки що немає.

Адже **сумнів у власному припущенні — це не слабкість мислення, а одна з найважливіших умов його точності.**

Іноді найрозумніше, що ми можемо сказати собі: «Я поки що не знаю, чому це сталося».

Створення власного всесвіту: чи може апофенія бути психологічним захистом?

Можна припустити, що в окремих випадках створення ілюзорних зв'язків між подіями стає своєрідною спробою психологічного захисту після пережитої травми.

Коли звичний світ руйнується, людина може намагатися відновити відчуття порядку, створюючи власну систему пояснень. Своєрідний внутрішній всесвіт, у якому існують зрозумілі їй закони, приховані зв'язки та особливі значення.

У такому всесвіті випадковості перестають бути випадковостями. Події набувають певного сенсу, а хаос перетворюється на систему.

І хоча ця система може не відповідати об'єктивній реальності, вона здатна тимчасово створювати відчуття передбачуваності та контролю.

Водночас важливо розуміти: це можливе психологічне пояснення, а не універсальний механізм розвитку апофенії. Не кожна людина, яка пережила травму, створює подібні системи переконань, і не кожна апофенія пов'язана з травматичним досвідом.

Можливо, іноді людина створює уявні закони світу саме тоді, коли перестає довіряти законам реального.

Особистий досвід. Коли випадкові зв'язки допомагають відчути власну значущість

Одного разу я зіткнулася з людиною, поведінка якої змусила мене замислитися над явищем апофенії.

Наше знайомство почалося зі звичайного спілкування навколо творчості. Проте згодом співрозмовник почав знаходити між нами зв'язки, яких, наскільки мені було відомо, не існувало.

Спочатку я припустила, що людина просто переплутала мене з кимось іншим.

Однак мене зацікавило й те, як вона поводилася надалі.

Людина не лише проводила незвичайні символічні паралелі, а й, за моїм враженням, намагалася продемонструвати власну обізнаність, особливе розуміння подій та значущість своїх висновків.

І тоді я замислилася: а чи може потреба відчувати себе особливою, важливою людиною

підсилювати схильність знаходити приховані зв'язки?

Адже іноді людині недостатньо просто помітити збіг. Їй хочеться, щоб цей збіг щось означав. А ще краще — щоб він підтверджував її особливу роль у подіях.

Звісно, я не можу стверджувати, що людина переживала апофенію. Можливо могли існувати й простіші пояснення: помилка пам'яті, бажання справити враження або звичайне непорозуміння.

Але цей випадок став для мене приводом замислитися над важливим питанням.

Чи не буває так, що людина шукає приховані зв'язки не лише для того, щоб пояснити світ, а й для того, щоб знайти в цьому світі підтвердження власної значущості?

Особистий досвід. Від реальності до міфологічного уявлення

Одного разу я зіткнулася з цікавим прикладом того, як людина може переходити від цілком реальних фактів до власної системи міфологічних пояснень.

Мене зацікавив саме цей перехід. Адже людина може починати з достовірної інформації, наукових досліджень або реальних подій. Але поступово до цих фактів додаються символічні образи, давні міфи, духовні уявлення та власні асоціації.

І ось уже між ними виникають зв'язки, яких самі факти не підтверджують.

При цьому людина не обов'язково вигадує події. Вона може цілком правильно їх описувати. Фантазійною стає система пояснень, яку вона навколо них вибудовує.

І тут я замислилася: **у який момент звичайна асоціація перетворюється на переконання, що людина відкрила прихований закон світобудови?**

Адже сама здатність мислити образами, знаходити аналогії та звертатися до міфології не є ознакою апофенії. На цьому ґрунтується значна частина мистецтва, літератури й філософії.

Але є принципова відмінність між символічним осмисленням реальності та переконанням, що символічна інтерпретація є її об'єктивним доказом.

Можливо, саме тут іноді й проявляється апофенія: людина не вигадує саму подію, а наділяє її значенням, якого наявні факти не підтверджують.

І цей досвід підвів мене до ще одного питання.

Чи може людина створювати власний всесвіт із власними законами не лише завдяки багатій уяві, а й через потребу знайти порядок, відчуття контролю або підтвердження власної значущості?

Замість висновку. Не втрачати зв'язок із реальністю

Знання про явище апофенії може допомогти нам сформувати своєрідний внутрішній «стоп» — запобіжник, який спрацьовуватиме тоді, коли наша уява починає надто далеко відходити від реальності.

Адже здатність знаходити зв'язки, помічати закономірності, мислити образами та

створювати асоціації — надзвичайно важлива властивість людського розуму. Без неї не було б ані наукових відкриттів, ані мистецтва, ані багатьох наших повсякденних рішень.

Проблема виникає не тоді, коли ми щось уявляємо, а тоді, коли перестаємо розрізняти уявне та дійсне.

Іноді достатньо поставити собі кілька простих запитань:

- Чи справді між цими подіями існує зв'язок, чи я лише припускаю його?
- Які факти підтверджують моє припущення?
- Чи може існувати простіше пояснення?
- Чи готова/готовий я змінити свою думку, якщо з'являться нові докази?

Ці запитання не обмежують нашу уяву. Навпаки, вони допомагають зберегти її там, де вона справді потрібна, — у творчості, пошуку нових ідей та відкриттів.

Внутрішній «стоп» — це не кінець мислення. Це момент, коли фантазія має поступитися місцем перевірці.

Ми можемо створювати цілі всесвіти у власній уяві. Головне — пам'ятати, де закінчується уява і починається реальність.

Підготовка — не паніка. Ризик-менеджмент — не нагнітання страху

Є таке поняття як **ризик-менеджмент.**

Ризик-менеджмент — це системний підхід до виявлення, оцінювання та управління можливими ризиками.

Його головна мета — не передбачити майбутнє з абсолютною точністю, **а завчасно підготуватися до подій, які можуть мати негативні наслідки**. Це стосується фінансів, бізнесу, охорони здоров'я, державної безпеки та звичайного повсякденного життя.

Ризик-менеджмент не означає, що небезпека обов'язково настане. Він означає, що ми враховуємо ймовірність її виникнення, оцінюємо можливі наслідки та заздалегідь продумуємо способи їх мінімізації. **Інакше кажучи, ризик-менеджмент — це не нагнітання страху перед майбутнім, а раціональна підготовка до його невизначеності.**

Хочу поділитися історією, яка, на мою думку, є одним із найкращих прикладів ризик-

менеджменту в новітній історії. Історією про те, як **Тайвань** заздалегідь, за багато років, готувався до можливої епідемії, що могла ніколи й не перерости в пандемію. Але пандемія настала.

На історію Тайваню я натрапила випадково, проте мене надзвичайно вразив їхній підхід. Настільки, що я вирішила взяти його за приклад для власного характеру та поведінки.

Логічний, методичний, тверезий підхід до реальності. Без паніки, без нагнітання страху, але й без легковажного сподівання, що нічого поганого не станеться.

Тайвань. Підготовка до пандемії, якої ще не було

2003 рік. Урок, який не забули

У 2003 році світ зіткнувся зі спалахом атипової пневмонії — SARS, тяжкого гострого респіраторного синдрому, спричиненого коронавірусом SARS-CoV-1.

Епідемія почалася в Китаї наприкінці 2002 року й поширилася на інші країни та території Азії, а згодом і за її межі. Одним із найбільш постраждалих став Тайвань.

Для Тайваню ця епідемія виявила серйозні недоліки в системі охорони здоров'я та реагування на надзвичайні ситуації. Особливо драматичними стали внутрішньолікарняні спалахи інфекції, коли заражалися не лише пацієнти, а й медичні працівники.

Проте найважливіше в цій історії почалося після того, як епідемію вдалося зупинити.

Тайвань зробив висновок: **те, що одна епідемія закінчилася, зовсім не означає, що наступної не буде.**

І замість того, щоб просто повернутися до звичайного життя, країна почала системно готуватися до можливих майбутніх епідемій.

2004–2005 роки. Підготовка стає системою

Після SARS Тайвань розпочав реформування своєї системи протиепідемічного захисту.

Було створено **Національний центр управління охороною здоров'я — National Health Command Center (NHCC)**, покликаний координувати дії різних державних установ під час масштабних загроз здоров'ю населення.

У структурі цієї системи передбачили спеціалізовані механізми реагування на епідемії, зокрема Центральний епідемічний командний центр (CECC).

Паралельно розвивали лабораторну діагностику, епідеміологічний нагляд, підготовку медичних закладів, систему інфекційного контролю та механізми оперативного обміну інформацією.

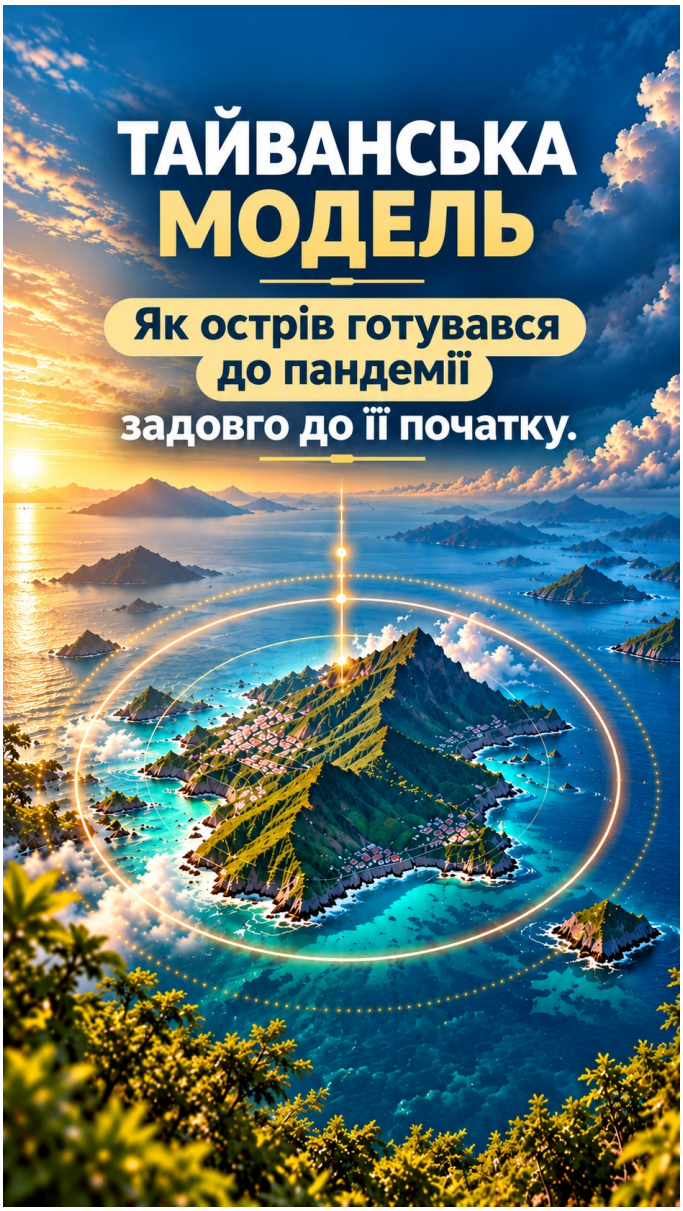
І ось тут варто звернути увагу на одну обставину.

Ніхто не знав, коли виникне наступна небезпечна епідемія. Не знав, який саме збудник її спричинить. І не знав, чи доведеться взагалі застосовувати всю цю систему в умовах глобальної пандемії.

Проте підготовка тривала.

Рік за роком.

Не тому, що хтось точно передбачив катастрофу. А тому, що можливість її виникнення була цілком реальною, а потенційні наслідки — надто серйозними, щоб їх ігнорувати.

31 грудня 2019 року. Коли підготовка знадобилася

Наприкінці грудня 2019 року з китайського міста Ухань почали надходити повідомлення про випадки пневмонії невідомого походження.

На той момент світ ще не знав про COVID-19. Не було ані встановленої глобальної пандемії, ані вакцин проти нового захворювання. Навіть масштаби загрози залишалися незрозумілими.

Але Тайвань уже мав досвід SARS і систему реагування, яку розбудовував протягом попередніх років.

31 грудня 2019 року Тайвань розпочав посилені медичні перевірки пасажирів прямих

авіарейсів з Уханя.

20 січня 2020 року було активовано Центральний епідемічний командний центр, а вже 21 січня на Тайвані підтвердили перший завезений випадок COVID-19.

Тобто механізм реагування запустили **ще до виявлення** першого підтвердженого випадку захворювання на острові.

Тайвань не чекав, поки небезпека стане очевидною для всіх. Він почав діяти тоді, коли ризик уже можна було розпізнати, хоча його масштаб залишався невідомим.

Сигнал із нічного інтернет-форуму

А тепер — одна з важливіших деталей цієї історії.

У ніч на 31 грудня 2019 року один із лікарів тайванського Центру контролю захворювань переглядав популярний тайванський інтернет-форум PTT, своєрідний місцевий аналог Reddit. Там користувачі **обговорювали документ органів охорони здоров'я китайського міста Ухань, у якому йшлося про випадки пневмонії невідомого походження. У документі медичним закладам доручали повідомляти про таких пацієнтів і посилити спостереження за захворюванням.**

Лікар звернув увагу саме на цей документ про незрозумілу пневмонію та переслав інформацію у внутрішній чат своїх колег.

Близько третьої години ночі інформацію побачив **Ло Їцзюнь, заступник керівника тайванського Центру контролю захворювань**. Він також не спав і вирішив перевірити повідомлення.

Невдовзі до справи долучилися інші фахівці.

Тобто Тайвань уже мав систему моніторингу епідемічних загроз, яка відстежувала повідомлення не лише в офіційних джерелах, а й у новинах, соціальних мережах та інтернет-форумах.

І ця система також зафіксувала повідомлення про незрозумілу пневмонію.

Тобто країна заздалегідь створила механізм, здатний помічати ранні ознаки можливої небезпеки, навіть коли достовірної інформації ще бракувало.

Уже вранці 31 грудня тайванський Центр контролю захворювань звернувся до китайських колег із проханням надати додаткові відомості. **Того самого дня було надіслано повідомлення до ВООЗ** і розпочато посилений контроль пасажирів з Уханя.

Інтернет-повідомлення саме собою ще не є доказом епідемії. Але воно може стати сигналом, який варто перевірити.

Саме так працює ризик-менеджмент: не вірити кожній чутці, але й не відкидати потенційно важливу інформацію лише тому, що вона надійшла неофіційним шляхом.

31 грудня 2019 року. Лист до ВООЗ, навколо якого виникла суперечка

Як бачимо, тайванські епідеміологи відреагували негайно: **того самого дня, 31 грудня 2019 року, вони надіслали до Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) листа** з повідомленням про виявлені випадки пневмонії невідомого походження в Ухані та можливу епідемічну загрозу.

У листі повідомлялося про щонайменше сім випадків атипової пневмонії в Ухані. Тайванські фахівці зазначили, що китайська влада не вважає захворювання SARS, проте дослідження зразків ще тривають, а пацієнтів ізолювали для лікування.

Згодом, у квітні 2020 року, навколо цього листа виникла суперечка.

Позиція Тайваню

Тайванський Центр контролю захворювань пояснив, що згадка про атипову пневмонію та ізоляцію пацієнтів була свідомою. Після досвіду SARS 2003 року місцеві епідеміологи розуміли, що такі обставини можуть свідчити про передачу інфекції від людини до людини.

За словами тайванської сторони, **лист мав привернути увагу ВООЗ до потенційної небезпеки та допомогти отримати додаткову інформацію.**

Водночас Тайвань визнав, що на той момент не мав достатніх доказів, аби прямо й однозначно заявити про передачу нового захворювання між людьми.

Позиція ВООЗ

Всесвітня організація охорони здоров'я підтвердила отримання листа, але заперечила, що він містив попередження про передачу інфекції від людини до людини.

За поясненням ВООЗ, Тайвань звернувся із запитом про додаткову інформацію щодо повідомлень про невідому пневмонію, які вже з'явилися у відкритих джерелах.

Організація також наголосила, що дізналася про випадки пневмонії в Ухані не вперше з тайванського листа.

Отже, суперечка стосувалася не існування самого повідомлення, а того, чи слід було розцінювати його як попередження про можливу передачу інфекції між людьми зарання. Раніше ніж ВООЗ почала діяти.

Але для нашої історії ризик-менеджменту важлива ще одна обставина.

Тайвань не мав остаточного підтвердження небезпеки, **проте вирішив діяти, виходячи з її можливості.**

Того самого 31 грудня 2019 року він запровадив посилені заходи контролю пасажирів з Уханя, припускаючи, що інфекція може передаватися між людьми.

І саме тут ми бачимо практичне застосування ризик-менеджменту: **відсутність остаточних доказів небезпеки не завжди є достатньою підставою для бездіяльності. Особливо коли можливі наслідки надзвичайно серйозні.**

І тут варто згадати одну надзвичайно важливу обставину. Тайвань — фактично самоврядна держава з обмеженим міжнародним дипломатичним визнанням, **яка не є членом Всесвітньої організації охорони здоров'я.**

Натомість **Китайська Народна Республіка є повноправним членом ВООЗ**. Ба більше, у 2009–2016 роках Тайвань ще мав можливість брати участь у Всесвітній асамблеї охорони здоров'я як спостерігач, **але з 2017 року його перестали запрошувати через політичні суперечності навколо статусу острова.**

Таким чином, наприкінці 2019 року Тайвань зустрічав нову епідемічну загрозу **без повноцінного представництва у головній міжнародній організації охорони здоров'я.** І саме ця країна 31 грудня надіслала ВООЗ повідомлення про незрозумілу пневмонію в Ухані та розпочала власні запобіжні заходи.

Від підготовки до дії. Січень 2020 року

31 грудня 2019 року Тайвань уже розпочав медичні перевірки пасажирів, які прибували з Уханя. І це було лише початком.

Протягом січня 2020 року країна поступово розгортала систему протиепідемічного захисту, **яку створювала та вдосконалювала після SARS 2003 року.**

20 січня, ще до першого підтвердженого випадку COVID-19 на острові, Тайвань активував Центральний епідемічний командний центр (CECC). Його завданням стала координація роботи медичних установ, прикордонних служб, державних відомств та інших організацій.

21 січня на Тайвані підтвердили перший завезений випадок захворювання.

24 січня уряд запровадив обмеження на експорт медичних масок, щоб забезпечити внутрішні потреби населення та медичних працівників.

Наприкінці січня Тайвань розпочав нарощування власного виробництва масок, залучивши до цього державні установи та приватні підприємства.

Паралельно розвивали систему відстеження контактів, організовували карантин для людей із підвищеним ризиком зараження та використовували цифрові технології для координації протиепідемічних заходів.

Згодом було запроваджено систему розподілу медичних масок через аптеки з використанням карток національного медичного страхування. Це дозволяло регулювати продаж і зменшувати ризик дефіциту через масові закупівлі.

І зверніть увагу: **усі ці заходи не були хаотичними спробами врятувати ситуацію в останню хвилину.**

Вони спиралися на інституції, досвід та механізми координації, які Тайвань розвивав задовго до появи COVID-19.

Ризик-менеджмент не означає невразливість

Звичайно, навіть настільки ретельна підготовка не могла гарантувати Тайваню повного захисту від пандемії.

У 2021 році країна зіткнулася із серйозним внутрішнім спалахом COVID-19, а у 2022 році — з масштабним поширенням штаму «Омікрон».

Але погляньмо на результати першого року пандемії.

За весь 2020 рік на Тайвані, де проживало приблизно 23,5 мільйона людей, було зареєстровано лише **7 смертей від COVID-19**.

Для порівняння: у США з населенням близько 331 мільйона за той самий рік було зареєстровано приблизно **378 тисяч смертей**.

І справа не лише в різній чисельності населення. Якщо перерахувати ці показники на мільйон жителів, різниця все одно залишається величезною.

Звісно, порівняння двох країн не дозволяє приписати всю різницю виключно ризик-менеджменту. Значення мали географічне положення, міжнародні переміщення, особливості населення, державні рішення та інші чинники.

Проте раннє реагування, епідеміологічний нагляд, прикордонні заходи й налагоджена координація допомогли Тайваню надзвичайно ефективно стримувати поширення інфекції на початковому етапі.

І тут ми повертаємося до головної теми нашої розповіді.

Мета ризик-менеджменту — не зробити людину чи державу невразливою. Його мета — зменшити ймовірність небезпечних подій та масштаб можливих втрат.

Тайвань не зміг назавжди зупинити COVID-19. Але завдяки завчасній підготовці та своєчасним заходам країна виграла дорогоцінний час і змогла уникнути масштабних втрат у перший рік пандемії.

І саме заради цього варто готуватися до ризиків, навіть якщо вони ніколи не стануть реальністю.

Цей підхід до протидії пандемії здобув міжнародну увагу й став відомим як «**тайванська модель**» (**Taiwan Model**) — приклад того, як завчасна підготовка, системний ризик-менеджмент і своєчасні рішення можуть допомогти країні стримати масштабну епідемічну загрозу.

Хижа в лісі. Малі жертви, щоб не приносити великі

У ході моєї професійної діяльності в мене саме собою склалося одне золоте правило безпеки: **ніколи не недооцінюй ризики.**

Склалося воно, звичайно, не на порожньому місці, а на власних помилках. І саме через недооцінку тих самих ризиків.

І сьогодні я хочу показати вам, що бачу серед подій нашого світу і що мені особисто дуже не подобається. Навіть бентежить.

Я не буду робити жодних прогнозів чи передбачень. Залишу висновки на розсуд читача.

Просто, як на мене, за цим варто уважно стежити. Бо ризики, на мою думку, тут цілком реальні.

США виходять із Всесвітньої організації охорони здоров'я

22 січня 2026 року Сполучені Штати оголосили про завершення виходу з ВООЗ. Чому на цю подію варто звернути особливу увагу?

Щоб зрозуміти масштаб змін, уявіть, що у світі існує величезна спільна система пожежної безпеки, але її завдання — фіксувати не дим і вогонь, а **небезпечні інфекції, нові віруси та спалахи захворювань.**

Коли в якійсь країні лікарі стикаються з незвичайною хворобою, вони передають дані до міжнародної мережі. Там їх аналізують, зіставляють з інформацією з інших регіонів і з'ясовують, чи не насувається нова загроза. Саме для такої координації й потрібна ВООЗ. Вона не керує лікарнями кожної держави і не має власної армії медиків — її ефективність залежить виключно від того, **наскільки злагоджено співпрацюють країни, лабораторії та епідеміологи.**

А тепер уявіть, що один із найбільших учасників цієї міжнародної системи вирішує з неї вийти. Саме це зробили США.

Що змінюється на практиці? **Насамперед — фінансування.** Сполучені Штати були найбільшим державним донором ВООЗ, щорічно забезпечуючи в середньому близько 680 мільйонів доларів обов'язкових та добровільних внесків. Тепер ці кошти зникнуть.

Проте гроші — це лише частина проблеми. Разом із ними **розриваються професійні зв'язки**. Десятиліттями американські лабораторії та епідеміологи брали участь у міжнародних програмах, накопичували досвід та працювали пліч-о-пліч із фахівцями з інших країн.

Втрата цієї експертизи б'є по головному завданню системи — **ранньому попередженню.**

Вірусу байдуже на державні кордони, він не перевіряє паспорти і не цікавиться політичними рішеннями урядів. Щоб зупинити епідемію, іноді критично важливо виграти всього кілька тижнів завдяки тому, що хтось вчасно помітив тривожні сигнали. Коли хвороба вже розгорнулася, на боротьбу знадобляться астрономічні кошти та ресурси.

Безперечно, ВООЗ нікуди не зникла, а американські вчені не припинили досліджувати

інфекції. Уряд США заявляє, що продовжить співпрацювати безпосередньо з окремими державами. Проте система, що вибудовувалася роками, тепер змушена перебудовуватися.

Вихід із ВООЗ — це також питання безпеки самих американців. Міжнародна система спостереження працює в обидва боки: США не лише надавали ресурси, **а й самі отримували дані про небезпеки, що виникали далеко за їхніми межами.**

Уявіть появу нового небезпечного штаму грипу на іншому континенті. Саме глобальна співпраця дозволяє вченим якомога раніше його виявити і підготуватися. Чи зможуть нові точкові домовленості забезпечити таку саму швидкість обміну інформацією та доступ до зразків? Це питання поки залишається відкритим.

Виникає логічний сумнів: **навіщо винаходити колесо заново?** Так, існуюча система не ідеальна. Її можна критикувати, реформувати, вдосконалювати. Але замість того, щоб покращувати створений механізм, США вирішили відмовитися від нього, аби витрачати час і ресурси на побудову альтернативи з нуля. Колесо вже винайшли.

З якої причини США вийшли з ВООЗ — я тут розглядати не буду. Вийшли вже, і все.

Але я уважно стежитиму, чи не вирішать вони повернутися.

А чому я вважаю це таким важливим — розповім далі.

Хижа в лісі. Коли древні монстри повертаються

Загалом усе те, що я тут описую, мені хочеться назвати «Хижа в лісі» — за мотивами відомої чорної комедії-жахастика.

У фільмі йдеться про древній ритуал стримування великого лиха, яке дрімає десь глибоко під землею. Заради цього, лиху регулярно приносять невеликі жертви, щоб світові не довелося пожертвувати всім.

Те, що сьогодні відбувається у США **з антивакцинним рухом**, нагадує мені пробудження цих древніх сил, про які людство вже встигло забути.

Кір, поліомієліт, краснуха, дифтерія, кашлюк — ось вони, наші реальні первісні монстри. Ми перестали стикатися з ними у повсякденному житті не тому, що вони еволюціонували чи зникли з природи, **а виключно завдяки тому, що навчилися стримувати їх масовою вакцинацією.**

І тут я хочу звернути увагу на одну конкретну цифру — **95%**.

Це не примха епідеміологів і не показник, вигаданий для красивого звіту.

Для кору саме такий рівень охоплення двома дозами вакцини **є критично необхідним бар'єром, щоб запобігти стійкому поширенню вірусу в суспільстві.**

Чому планка така висока? Бо кір — **один із найзаразніших вірусів**, відомих людству. Одна хвора людина в повністю сприйнятливому оточенні здатна заразити в середньому **12–18 інших (для порівняння, сезонний грип поширюється в рази повільніше).**

До того ж кір — це далеко не просто висипання та кілька днів температури. Він може спричиняти пневмонію, енцефаліт, тяжкі неврологічні ускладнення і навіть смерть. Більше того, в окремих випадках через роки після перенесеної хвороби може розвинутися рідкісне, але фатальне ураження мозку — підгострий склерозуючий паненцефаліт.

Тобто під землею нашої умовної «хижі» дрімає зовсім не вигадане кіношне зло, **а цілком реальне, безжальне чудовисько, яке тільки й чекає, поки ми самі зруйнуємо власні системи захисту.**

Масова вакцинація захищає не лише тих, хто отримав щеплення, **а й тих, хто фізично не здатний захистити себе сам.**

Це немовлята, які ще не досягли віку вакцинації; люди з порушеннями імунної системи; онкологічні пацієнти, яким через лікування протипоказані окремі живі вакцини. Саме для них **колективний імунітет є життєво важливим бар'єром.**

Уявіть величезний захисний купол, який суспільство тримає над своїми найуразливішими людьми, де кожна вакцинована людина — це його невід'ємна частина. І коли люди добровільно його послаблюють — древні монстри, хвороби — легко повертаються до всіх. І тих хто добровільно відмовилися від вакцинації, і тих у кого не було вибору.

Ось тут ми й повертаємося до нашої «Хижі в лісі».

Вакцинація — це той самий ритуал малої жертви, потрібний для того, щоб світові не довелося приносити велику.

Це невелика витрата часу та коштів, короткочасний дискомфорт **і малий, але не нульовий ризик побічних реакцій** — усе заради того, щоб не повертатися до часів, **коли ці хвороби забирали тисячі життів.**

І коли суспільство відмовляється від цього захисту, **воно зовсім не звільняється від небезпеки.** Воно просто відчиняє двері набагато більшій.

І кір — не єдиний монстр, якого сьогодні викликає країна з однією з найрозвиненіших медичних систем у світі, власноруч послаблюючи систему захисту здоров’я населення, яку вибудовувала десятиліттями.

Ідеться про антивакцинний рух, який у США набирає обертів.

Антивакцинний рух

Сам по собі цей рух далеко не новий. Але останніми роками він набуває дедалі більшого впливу, а недовіра до вакцинації вже відображається не лише в суспільних настроях, а й у рішеннях щодо охорони здоров’я.

І наслідки цієї недовіри можна побачити неозброєним оком.

Наприклад, у статистиці захворюваності на кір.

Хворобу, яку у 2000 році США офіційно оголосили елімінованою, тобто такою, що більше не має постійного внутрішнього поширення в країні, сьогодні знову доводиться стримувати під час великих спалахів.

Коли монстри починають прокидатися

У 2000 році Сполучені Штати офіційно оголосили кір елімінованим. Це не означало, що вірус зник із планети. Це означало, що в країні **вдалося припинити його постійне внутрішнє**

поширення.

Досягнення, на яке пішли десятиліття вакцинації.

І ось цифри.

У 2024 році у США зареєстрували 285 випадків кору.

У 2025-му — **вже 2 289.**

А станом на 1 жовтня 2026 року — **3 887 підтверджених випадків**, деякі з них летальні. І рік ще не закінчився!

Тепер подивімося на захисний щит.

Нагадаю: для стримування кору потрібно підтримувати **95%** охоплення двома дозами вакцини.

А серед американських дітей, які відвідували підготовчі класи шкіл у 2025–2026 навчальному році, охоплення вакцинацією проти кору, паротиту й краснухи становило лише **92,4%**.

Здавалося б, яка дрібниця! Майже всі вакциновані.

Але для такого **заразного вірусу, як кір,** ці кілька відсотків мають величезне значення. Особливо якщо невакциновані люди живуть поруч, навчаються в одних школах і належать до одних спільнот.

І ось наші древні монстри отримують нові можливості.

Причому кір — це лише один із них.

Це парадокс.

Країна, яка десятиліттями розвивала одну з найпотужніших медичних і наукових систем світу, сьогодні стикається зі зниженням охоплення дитячими щепленнями.

І відбувається це на тлі зростання антивакцинних настроїв.

Люди настільки звикли жити під захисним куполом, що почали забувати, навіщо він узагалі потрібен.

Але є ще одна обставина, яка мене непокоїть.

Антивакцинний рух у США давно перестав бути лише суперечками батьків у соціальних мережах. Сьогодні питання вакцинації стали предметом серйозних змін у державній політиці охорони здоров'я.

І тут ми підходимо до Роберта Кеннеді-молодшого — міністра охорони здоров'я США.

Коли антивакцинний рух приходить до влади

А тепер познайомимося з Робертом Кеннеді-молодшим.

У лютому 2025 року він очолив Міністерство охорони здоров'я та соціальних служб США

(HHS).

Кеннеді — юрист за освітою, відомий своєю багаторічною екологічною та правозахисною діяльністю. Але є в його біографії ще одна важлива сторінка: протягом багатьох років він був одним із найвідоміших американських активістів, які поширювали недовіру до вакцинації.

Зокрема, Кеннеді підтримував твердження про зв'язок дитячих вакцин з аутизмом. **Хоча численні великі наукові дослідження такого зв'язку не виявили.**

І ось людина з такою історією отримує керівництво відомством, якому підпорядковуються **CDC — Центри з контролю та профілактики захворювань, FDA — Управління з контролю за продуктами й ліками, а також NIH — Національні інститути здоров'я.**

А тепер подивімося, що відбулося далі.

У червні 2025 року Кеннеді звільнив усіх 17 членів Дорадчого комітету з практики імунізації (ACIP) і призначив натомість власноруч відібраних кандидатів, **серед яких були й відомі представники антивакцинного руху.**

Тобто в комітеті з питань вакцинації — антивакцинники…

Це не просто група чиновників.

Десятиліттями цей комітет **аналізував наукові дані про вакцини й допомагав визначати, які щеплення рекомендувати американцям.** Його висновки впливали на державні календарі вакцинації та страхове покриття щеплень.

Кеннеді пояснив заміну комітету необхідністю відновити ***довіру населення до вакцин***, забезпечити незалежність експертів і усунути конфлікти інтересів.

Але рішення **викликало серйозні заперечення з боку медичних професійних організацій.**

І на цьому зміни не закінчилися.

У січні 2026 року CDC переглянув американський календар дитячих щеплень.

Щоб довго не заглиблюватися в деталі, скажу просто: тут вони знову вирішили винайти колесо. Календар щеплень, який розробляли, досліджували й удосконалювали десятиліттями, вирішили переробити. І, на мою думку, далеко не на краще. А просто — **по-своєму**.

Американська влада пояснювала це прагненням наблизити календар до практик інших розвинених країн та посилити індивідуальний підхід.

«А от у Нідерландах не заставляють робити вакцини!» — пояснюють деякі американські чиновники.

Але є велика різниця.

У Нідерландах існує ціла система підтримки вакцинації: держава проводить роз'яснювальну роботу, пояснює батькам ризики інфекційних захворювань і забезпечує доступ до щеплень.

Там працює ціла медична освітня система, яка допомагає суспільству підтримувати свій захисний щит.

І якщо вже брати за приклад Нідерланди, то, можливо, варто переймати не лише календар, а й усю систему, яка стоїть за ним?

Низка медичних організацій і американських штатів оскаржила рішення Кеннеді в суді, побоюючись, що такі зміни можуть зашкодити вакцинації населення.

У березні 2026 року федеральний суд призупинив дію січневих змін календаря щеплень, а також призначення частини нових членів ACIP. У жовтні судова суперечка ще тривала.

І ось що мене в цій історії турбує.

Ми щойно говорили про колективний імунітет — захисний щит, який суспільство вибудовувало десятиліттями. (Або захисний купол — уявляйте як вам зручніше).

Цей щит тримається не лише на самих вакцинах.

Він тримається також на довірі людей до лікарів, науковців, медичних установ і рекомендацій, які вони надають.

А коли навколо вакцинації виникають дедалі гостріші суперечки, тема вакцинації обростає міфами, змінюються правила, склад експертних органів і державні рекомендації, постає запитання: як усе це позначиться на готовності людей вакцинуватися?

Особливо в той час, коли захворювання, які ми навчилися стримувати, вже знову спричиняють великі спалахи.

Також цей щит тримається на освіті людей.

Коли я почала досліджувати цю тему, то взялася шукати інформацію про кір.

Я вакцинована з дитинства. І тому мені, як і багатьом людям мого покоління, може здаватися, що кору навколо просто не існує. Що він давно зник. Як і багато інших небезпечних інфекційних хвороб.

Але вони нікуди не зникли. Ми просто масово від них щеплені.

І коли я дізналася більше про кір, про його перебіг, ускладнення та наслідки, то ще краще зрозуміла, чому свідомо обираю вакцинацію.

І ось тут, на мою думку, криється ще одна небезпека антивакцинного руху.

Він не лише **демонізує вакцини**. Він **знецінює знання** про небезпечні інфекційні захворювання, підмінюючи медичну освіченість упередженнями й вигадками.

Адже коли люди не знають, від чого саме їх захищає вакцинація, вони можуть перестати розуміти, навіщо вона взагалі потрібна.

А що в Україні?

На мою радість, у нас спостерігається протилежна тенденція.

Попри війну, евакуацію населення, зруйновані лікарні та величезне навантаження на медичну систему, Україна поступово відновлює охоплення вакцинацією.

І цифри справді тішать!

У 2025 році охоплення щепленням проти кору, паротиту та краснухи серед однорічних дітей досягло 95,7%. Проти поліомієліту серед 14-річних — 91%, хоча у 2022 році було лише 58%.

І, що особливо важливо, **дослідження ЮНІСЕФ відзначають поліпшення ставлення українців до вакцинації.**

Звісно, проблем у нас іще багато. Не всі вікові групи досягли необхідного рівня захисту, і антивакцинні настрої нікуди остаточно не зникли.

Але напрямок руху мене тішить.

Поки в США захисний щит слабшає, у нас його намагаються відновити.

І я дуже хочу, щоб ми, українці, не забували, заради чого тримаємо цей купол безпеки від цих хвороб. І заради себе і своїх дітей, а також заради тих громадян, хто не має вибору і не може бути щепленим.

Ходімо далі, покажу вам що ще під цією хижею в лісі я бачу.

Пташиний грип. А якщо він навчиться ходити людськими ніжками?

Але поки ми говоримо про давні інфекційні захворювання, які людство навчилося стримувати вакцинацією, у світі є й інші загрози. Ті, за якими науковці уважно спостерігають, бо вони ще можуть змінитися.

І одна з них особливо привертає мою увагу.

Пташиний грип H5N1.

Цей пернатий персонаж останніми роками почав дедалі частіше з'являтися там, де раніше його не чекали. Зокрема, серед ссавців.

У березні 2024 року його вперше виявили серед молочних корів у США. Згодом зараження зафіксували в численних стадах у різних штатах.

Пташиний грип — у корів!

Причому це не просто поодинокий випадок, коли хвора тварина випадково підхопила вірус від птаха. H5N1 почав поширюватися й між молочними коровами.

А це вже зовсім інша історія. Адже корови — ссавці. Як і ми з вами.

І випадки зараження людей пташиним грипом H5N1 **уже давно фіксують** у різних країнах світу — від Азії та Африки до Європи й Америки. А після спалаху серед молочних корів у США зараження почали виявляти й **серед працівників ферм, які контактували з хворими тваринами.**

Тобто наш пташиний грип уже не обмежується птахами. Він **вміє заражати людей**. І він може бути **надзвичайно небезпечним**.

H5N1 має вкрай високу потенційну летальність. За даними ВООЗ, **майже 48%** лабораторно підтверджених випадків зараження людей цим вірусом закінчилися смертю.

Це значно вища летальність, ніж серед підтверджених випадків сезонного грипу чи COVID-19.

Звісно, це не означає, що помирає кожна друга заражена людина: **легкі випадки могли залишатися невиявленими.** І ми не знаємо, якою була б летальність вірусу, якби він навчився легко передаватися між людьми.

Але вже сьогодні ми знаємо, **що H5N1 здатний спричиняти надзвичайно тяжкі захворювання.**

І саме тому його пандемічний потенціал не можна недооцінювати.

І поки що нас захищає одна дуже важлива обставина.

H5N1 поки що не вміє ефективно й постійно передаватися від людини до людини.

І на цьому люди зазвичай заспокоюються й махають рукою. Мовляв, якщо він не передається від людини до людини, то й небезпеки немає.

О ні! Саме це я й хочу показати у своїй «Хижі в лісі».

Наш пташиний грип уже "тренується" ходити ніжками! **Він мутує.**

Щоразу, потрапляючи в організм людини чи іншого ссавця, він отримує нову можливість для пристосування. Розмножуючись, вірус може набувати мутацій, які допоможуть йому краще адаптуватися до нового господаря.

І ми не знаємо, які саме зміни можуть виявитися вирішальними.

Цілком можливо, що він так ніколи й не опанує ефективної передачі від людини до людини. Але я б не була такою впевненою.

Адже наш пташиний грип **уже навчився пересуватися не лише на крильцях, а й на лапках та копитцях.**

І саме тому я за ним стежу на скільки можу.

Що, як він почне поширюватися між людьми так само легко, як звичайний грип?

Ми отримаємо нову інфекційну загрозу, до якої людство не має достатнього популяційного імунітету.

Чи збереже вірус свою нинішню здатність спричиняти тяжку хворобу? Невідомо. Чи буде його смертність такою самою, як в історичній статистиці? Теж невідомо.

Але саме поєднання **легкої передачі між людьми та здатності спричиняти тяжке захворювання** — це сценарій, до якого епідеміологи намагаються підготуватися заздалегідь.

І ось тут я пропоную згадати все, про що ми щойно говорили.

Міжнародну систему раннього попередження. Вакцини. Дослідження. Довіру до медицини. Епідеміологів, які щодня стежать за змінами вірусів.

Бо якщо наш пернатий персонаж таки навчиться ходити людськими ніжками, нам знадобиться весь цей захисний механізм.

А він у нас в світі зараз — дуже ослаблений, на мою думку. Він і був не ідеальним, а зараз це загалом…Хижа в лісі, чорт візьми.

At the same time, в той самий час в США…

При міністрі здоров'я Кеннеді було **розформовано** групу стеження за пташиним грипом.

У липні 2025 року американські Центри з контролю та профілактики захворювань — CDC — **припинили спеціальний режим надзвичайного реагування на пташиний грип H5N1.**

Що це означає?

Ще у квітні 2024 року, коли пташиний грип почав поширюватися серед американських молочних корів, CDC організував спеціальну відповідь на цю загрозу.

До роботи залучили додаткових фахівців і ресурси. Вони стежили за зараженнями серед тварин і людей, організовували тестування працівників ферм, досліджували вірус у лабораторіях та співпрацювали з ветеринарними службами.

І ось у липні 2025 року цей надзвичайний режим вирішили завершити.

Пояснення: кількість нових заражень зменшилася, а нових підтверджених випадків серед людей у США не реєстрували вже кілька місяців.

Завершення спеціального реагування на пташиний грип **відбувалося на тлі масштабних скорочень у CDC та реорганізації американської системи охорони** здоров'я під керівництвом Роберта Кеннеді-молодшого.

Тисячі працівників CDC потрапили під скорочення, а частина спеціалізованих програм втратила фахівців.

Офіційно рішення завершити надзвичайне реагування на H5N1 пояснили зменшенням кількості заражень. Але чи вплинули на нього також кадрові та фінансові скорочення? І чи не позначиться загальна зміна державної політики на готовності США до нових інфекційних загроз?

Прямого підтвердження такого зв'язку я не знайшла. Але сам збіг цих подій змушує мене замислитися.

Адже пташиний грип нікуди не зник. Він продовжує циркулювати серед тварин, а отже, зберігаються й можливості для його подальшої еволюції.

Спостереження за вірусом не припинили зовсім. **Його передали до звичайної системи моніторингу грипу, а спеціальну звітність скоротили.**

І вишенька на торті, від якої я досі не можу оговтатися: дані про H5N1 включили до системи, у якій відстежують і сезонний грип.

Сезонний, Карл. Сезонний!

Ні, сам H5N1 від цього сезонним грипом не став. Але мені все одно хочеться запитати: **невже вірус із пандемічним потенціалом, який уже навчився заражати корів і людей, не заслуговує на окрему увагу?**

На той момент у США вже зареєстрували 70 випадків зараження людей пташиним грипом H5. Один із них завершився смертю.

Так, кількість нових випадків зменшилася.

Так, на той момент вірус не передавався ефективно між людьми.

Але чи означає це, що можна послаблювати готовність до можливих змін у його поведінці?

Особисто мене така логіка не заспокоює.

Особливо якщо згадати, що саме в цей період США переглядали й інші елементи своєї системи підготовки до пандемій.

Демонтаж проекту розробки вакцин

У травні 2025 року Міністерство охорони здоров'я США **скасувало контракти з компанією Moderna** на загальну суму 766 мільйонів доларів.

А тепер поясню наскільки це важлива подія.

Moderna розробляла вакцину проти пташиного грипу H5 на основі технології мРНК. Це та сама технологічна платформа, яку використовували для створення вакцин проти COVID-19.

Її велика перевага — **швидкість.**

Якщо з'являється новий небезпечний варіант вірусу, науковці можуть **відносно швидко змінити генетичну інструкцію у вакцині, не розробляючи всю технологію виробництва з нуля.**

Звичайно, нову вакцину все одно потрібно випробувати, перевірити її безпечність та ефективність і підготувати до масового виробництва.

Але коли йдеться про можливу пандемію, кожен день має величезне значення.

І ось що вражає.

На момент скасування фінансування Moderna **вже мала обнадійливі проміжні результати клінічних випробувань своєї вакцини проти H5.**

Тобто це була не просто ідея на папері. Робота вже тривала.

І це рішення не було випадковим епізодом. Воно стало частиною нової політики Міністерства охорони здоров'я під керівництвом Роберта Кеннеді-молодшого та адміністрації Білого дому, яка дедалі критичніше ставилася до мРНК-вакцин.

Тобто антивакцинні настрої, про які ми говорили раніше, тепер відображалися не лише в суспільних суперечках, **а й у державних рішеннях щодо розробки вакцин.**

Згодом, у серпні 2025 року, відомство **оголосило про згортання ще 22 проєктів розробки мРНК-вакцин**.

І тут варто пояснити, чому це важливо.

Технологія мРНК дозволяє відносно швидко створювати нові вакцинні кандидати та адаптувати їх до змін вірусу. А коли ми говоримо про потенційну пандемію, **швидкість**

розробки вакцини може мати величезне значення.

Керівництво міністерства пояснювало це сумнівами щодо ефективності мРНК-вакцин проти респіраторних інфекцій та наміром підтримувати інші технології.

Але в мене знову виникає запитання.

Чи варто відмовлятися від фінансування технології швидкого створення вакцин саме тоді, коли ми спостерігаємо за вірусом із таким високим пандемічним потенціалом?

Бо наш пташиний грип, нагадаю, продовжує вчитися ходити ніжками.

І ніхто не знає, чого він навчиться завтра.

А до чого тут ми, українці?

Можливо, хтось із читачів запитає: а яке нам діло до медичних реформ у США?

А ось яке.

Україна значною мірою залежить від імпортних вакцин. Ми не маємо власного повного циклу виробництва багатьох сучасних вакцин, а отже, **залежимо від міжнародних виробників, технологій та постачання.**

І США тут відіграють величезну роль.

Це не лише один із найбільших виробників і постачальників вакцин у світі. **Це ще й потужний центр медичних досліджень, розробки нових технологій та фінансування боротьби з інфекційними захворюваннями.**

І коли така країна змінює свою політику щодо вакцинації: скорочує фінансування досліджень або переглядає систему підготовки до пандемій, наслідки можуть виходити далеко за її кордони.

Адже віруси не знають державних кордонів. А сучасна медицина — це величезна міжнародна система, у якій країни залежать одна від одної.

Тому те, що сьогодні відбувається в американській медицині, стосується і нас і всієї планети.

Якщо США виходять із ВООЗ — це відображається і на нас.

Якщо США припиняють фінансування програм ВООЗ — це також відображається на нас.

Якщо США скорочують фінансування розробки нових вакцин — наслідки можуть відчути люди далеко за межами Америки.

Адже США — це один зі світових центрів не лише фінансів, а й медичних та наукових досліджень. Величезна частина сучасної медицини спирається на американські технології, наукові розробки та міжнародні програми, які фінансуються за участю США.

І Україна тут не виняток. **Ми залежимо від міжнародного постачання вакцин, медичних технологій, наукових досліджень та системи раннього попередження про небезпечні інфекції.**

Тому медичні реформи у США — це далеко не лише внутрішня американська справа.

Вони безпосередньо впливають на світову систему охорони здоров'я. А отже, і на нас.

Ідемо далі, ще глибше під цю “Хижу в лісі”.

Демонтаж USAID

У 2025 році адміністрація США розпочала масштабний демонтаж **USAID — Агентства США з міжнародного розвитку.**

І тут важливо розуміти: USAID — це не лише гуманітарна допомога, продукти чи підтримка країн під час криз.

Це ще й десятиліття фінансування боротьби з небезпечними інфекційними захворюваннями: ВІЛ, туберкульозом, малярією. Це підтримка вакцинації, лабораторій, медичних працівників і програм раннього виявлення спалахів.

У липні 2025 року USAID припинило самостійну операційну діяльність. Частину його програм передали Державному департаменту США, а багато інших закрили.

І наслідки не забарилися.

ВООЗ повідомляла про перебої в діагностиці та лікуванні туберкульозу, а UNAIDS — про порушення роботи програм профілактики й лікування ВІЛ.

Ідеться не лише про підтримку здоров'я населення в країнах зі слабко розвиненою медициною.

Ідеться також про надзвичайно важливу для всього людства можливість — **спостерігати за поширенням небезпечних інфекцій у найвіддаленіших куточках світу.**

Завдяки програмам USAID там працювали **лабораторії, системи діагностики та епідеміологічного нагляду.** Це дозволяло не лише лікувати людей, **а й вчасно помічати спалахи захворювань**, які за відсутності належного медичного контролю могли залишитися непоміченими.

Що ми тепер ризикуємо не помітити, коли ці системи втрачають фінансування?

Звісно, **американці мають повне право самі вирішувати, чи фінансувати їм міжнародну допомогу. Це їхні кошти, їхня держава та їхня політика.**

Але це стосується усього світу.

У багатьох бідних країнах, зокрема в Африці, програми USAID **були справжніми осередками сучасної медицини.** Вони підтримували лабораторії, діагностику, вакцинацію, боротьбу з ВІЛ, туберкульозом, малярією та іншими небезпечними інфекційними захворюваннями.

І там, де національна система охорони здоров'я була недостатньо розвиненою, ці програми виконували ще одну надзвичайно важливу функцію — **допомагали виявляти інфекційні загрози та стримувати їх поширення.**

Тепер значну частину цієї інфраструктури позбавили американського фінансування.

І питання навіть не в тому, чи мають США право так чинити. Звичайно, мають.

Питання в тому, які інфекційні загрози ми ризикуємо пропустити там, де слабшають системи медичного нагляду?

Адже ми не можемо передбачити, де виникне наступний небезпечний спалах. Але можемо створювати умови, за яких його вчасно помітять.

І саме такі умови міжнародна медицина вибудовувала десятиліттями.

Замість висновку

Отже, ми бачимо низку подій, які на перший погляд ніяк не пов'язані між собою. Але всі вони так чи інакше стосуються світової медицини та системи охорони здоров'я.

Якщо розглядати кожну з них окремо, можливо, нічого особливо страшного й не відбувається. Кожне рішення має свої причини, аргументи та пояснення.

Але якщо подивитися на всі ці події разом, картина вимальовується вже зовсім інша.

І ризик, як на мене, тут є. І немалий.

Я не стверджую, що нас неодмінно чекає нова пандемія чи якась інша катастрофа. Але вважаю, що ми маємо достатньо підстав уважно спостерігати за тим, що відбувається.

Адже головне правило, з якого я почала цю статтю, залишається незмінним:

Ніколи не недооцінюй ризики.